PÄÄKIRJASTO
SARJAJULKAISUT
1

Korkeakoulujen kielikeskus
Jyväskylän yliopisto
40100 JYVÄSKYLÄ 10

Language Centre for Finnish Universities
University of Jyväskylä
SF-40100 JYVÄSKYLÄ 10
Finland
ISSN 0358-2027

KIELIKESKUSUUTISIA
LANGUAGE CENTRE NEWS

5/1987
TOUKOKUU - MAY

RAPORTTEJA - REPORTS

Eija Ventola: Kieltenopetuksesta Saksan demokraattisessa tasavallassa 3

Hilkka Stotesbury & Raija Elsinen: Erään päivän tarina eli DIES APERTI ADITUS Joensuun yliopiston kielikeskuksessa 8

Pertti Sirviö: Didacta 87 - opetustiloja, oppimateriaaleja ja av-tekniikkaa 12

Sabine Ylönen & Dagmar Neuendorff: III. linquodidaktisches Kolloquium der Sektion Fremdsprachen Technische Universität Karl-Marx-Stadt 14

KIRJAKATSAUS - BOOKS BRIEFLY

Monivalintacloze englannin tekstinymmärtämisen mittarina 21
Intensiivimetodit kieltenopetuksessa 23
Aikuisten opettamisen taito 24

TIEDOTUKSIA - INFORMATION

Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja 27
Korkeakoulujen kielikeskuksen nauhoitepalvelu tiedottaa 28
15. Jahrestagung Deutsch als Fremdsprache 29
Fortbildungsseminar 30
Issues in ESP course design and methodology 33

ENGLISH SUMMARY 36

SVENSK RESUMÉ 37

KORKEAKOULUJEN KIELIKESKUS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Vastaava toimittaja / Managing editor: Liisa Löfman
Toimituskunta / Editorial staff: Markku Helin
Sinikka Koponen
Sirkka Laihiala-Kankainen
Eva May
Tuija Nikko
Eila Pakkanen
Hartmut Schröder
Helena Valtanen

Puh. / Tel. (941) 292 880 Löfman
292 881 Puoliväli, Salo
292 882 Laihiala-Kankainen
292 883 Nikko
292 884 May, Valtanen
292 885 Schröder
292 886 Koponen
292 887 Pakkanen
292 888 Dépée
292 878 Sikanen
292 879 Helin
291 419 Ylönen

editorial

Tämän asian valmistelu kesti kuusi (6) vuotta.

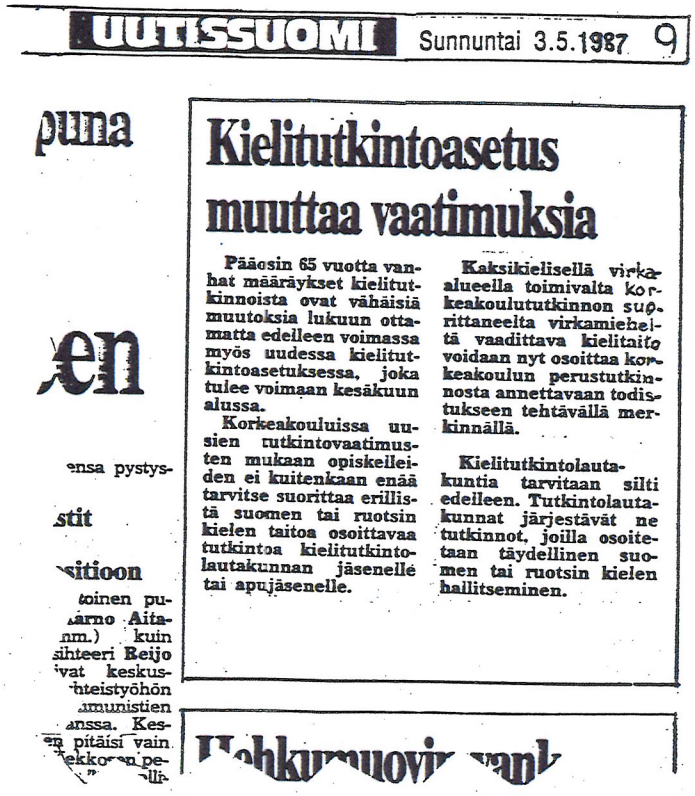

UUTISSUOMI Sunnuntai 3.5.1987 9

puna

en

ensa pystys-

stit

sitioon

toinen pu-
arno Aita-
nm.) kuin
sihteeri Reijo
ivat keskus-
hteistyöhön
amunistien
anssa. Kes-
en pitäisi vain
ekko n pe-
lli-

Kielitutkintoasetus muuttaa vaatimuksia

Pääosin 65 vuotta vanhat määräykset kielitutkinnoista ovat vähäisiä muutoksia lukuun ottamatta edelleen voimassa myös uudessa kielitutkintoasetuksessa, joka tulee voimaan kesäkuun alussa.

Korkeakouluissa uusien tutkintovaatimusten mukaan opiskelleiden ei kuitenkaan enää tarvitse suorittaa erillistä suomen tai ruotsin kielen taitoa osoittavaa tutkintoa kielitutkintolautakunnan jäsenelle tai apujäsenelle.

Kaksikielisellä virka-alueella toimivalta korkeakoulututkinnon suorittaneelta virkamiehelta vaadittava kielitaito voidaan nyt osoittaa korkeakoulun perustutkinnosta annettavaan todistukseen tehtävällä merkinnällä.

Kielitutkintolautakuntia tarvitaan silti edelleen. Tutkintolautakunnat järjestävät ne tutkinnot, joilla osoitetaan täydellinen suomen tai ruotsin kielen hallitseminen.

Toivottavasti nyt ei ole jo liian myöhäistä.

Liisa Löfman

RAPORTTEJA - REPORTS

Eija Ventola
Helsingin yliopiston kielikeskus

KIELTENOPETUKSESTA SAKSAN DEMOKRAATTISESSA TASAVALLASSA

1. Johdanto

Leipzigin Karl Marx -yliopisto on saanut nimensä vuonna 1953 Karl Marxin 135-vuotisjuhlan kunniaksi. Mutta yliopiston historia on paljon pitempi. Vuonna 1409 erkani Prahan yliopistosta 46 saksalaista opettajaa ja 369 opiskelijaa perustaakseen Leipzigin yliopiston vastalauseeksi sille, että Böömin kuningas nimitti Prahan yliopistolle tsekkiläisen rehtorin. Karl Marx -yliopiston alaisena toimii myös Herder-instituutti, joka on saanut nimensä suuren humanistin ja valistusajan edustajan Johann Gottfried Herderin (1744-1803) mukaan ja jonka johtajan, professori Hexelschneiderin kutsusta tutustuin instituutin toimintaan maaliskuussa 1987.

2. Herder-instituutti

Herder-instituutti tunnetaan nykyisellä nimellään vuodesta 1961 asti, mutta sen toiminta alkoi varsinaisesti jo vuonna 1956, kun ensimmäiset ulkomaalaiset opiskelijat saapuivat opiskelemaan Karl Marx -yliopistoon ja heille ryhdyttiin järjestämään yliopistossa jatko-opinnot mahdollistavaa saksan kielen opetusta. Tästä sai alkunsa uusi opintoala: Deutsch als Fremdsprache. Herder-instituutti on antanut joko saksan kielen alkeis- tai jatkokoulutusta yli 130 maasta tulleelle opiskelijalle (vuosittain n. 500 opiskelijaa, joista suurin osa nykyisin tulee kehitysmaista). Vuosien mittaan ovat instituutin tehtävät laajentuneet. Alkuperäisen saksaa ulkomaalaisille -opetustehtävän lisäksi järjestää Herder-instituutti eripituisia, lähinnä kesäisin pidettäviä kursseja ulkomaalaisille saksan kielen opettajille ja germanistiikan tutkijoille sekä muille eri ammattialojen edustajille (esim. kaupallista saksaa, tekniikan saksaa, saksaa oikeustieteilijöille). Se järjestää DDR:n kulttuurikeskuksten kautta ulkomailla toimivien saksan kielen lehtoreittensa toimintaa ja jatkokoulutusta. Se vastaa myös saksaa vieraana kielenä -alan tutkimuksesta ja opetusmateriaalien laatimisesta sekä julkaisee mm. alan ammattilehteä Deutsch als Fremdsprache. Opettajia instituutissa on 23. Osa opettajista on saanut koulutuksensa germanistiikassa, mutta sangen monet ovat jonkin tieteellisen alan opettajia, joita on sen jälkeen koulutettu opettamaan saksaa ulkomaalaisille.

Saksan demokraattiseen tasavaltaan tuleva ulkomaalainen opiskelija aloittaa saksan kielen opiskelunsa lokakuun ensimmäisenä päivänä ja sisäopppilaitoksen tavoin toimiva intensiivinen opetusjakso päättyy 15. heinäkuuta.

Opiskelijan ensimmäinen kurssi on yleiskieleen keskittyvä peruskurssi, jonka aikana opetusta on 32 viikkotuntia. Sen aikana opitaan lähinnä yleiskielen perussanasto (n. 2 000 sanaa) ja ne kieliopilliset rakenteet, jotka ovat arkipäivän kielenkäytön kannalta tärkeitä. Mutta myös tuleviin opintoihin kiinnitetään huomiota ja kurssilla opitaan jo erilaista yleistieteellistä terminologiaa. Tänä aikana luodaan ensimmäiset kontaktit saksalaiseen elinympäristöön. Opettaja toimii usein esittelijänä. Hän opettaa opiskelijat käyttämään yleisiä kulkuvälineitä, käymään ostoksilla (useat opiskelijat joutuvat ensimmäiseksi hankkimaan Leipzigin ilmastoon sopivat asusteet) jne. Hän huolehtii myös siitä, että sairas opiskelija saatetaan lääkärille. Tällöin luodaan myös kontaktit muihin opiskelijatovereihin. Ulkomaalaiset opiskelijat asuvat kaikki Herder-instituutin asuntolassa ja heidän yhteinen kielensä on usein saksa. Internaattiasuminen ei aina saksan kielen oppimisen kannalta ole paras vaihtoehto, kuten eräs opettaja huomautti. Vaarana nimittäin on, että opiskelijat omaksuvat jonkinlaisen pidgin-saksan. Mutta muita vaihtoehtoja ei asuntopulan takia ole.

Peruskurssi päättyy testiin, joka koostuu tekstinymmärtämisosasta, kirjoituskokeesta, kuuntelukokeesta ja puhumiskokeesta. Tekstinymmärtämiskokeessa opiskelija saa luettavakseen noin 300 sanaa käsittävän tekstin. Hän lukee neljässä minuutissa tekstin kursorisesti läpi ja vastaa kolmeen orientoitumiskysymykseen. Sen jälkeen hän saa toisen noin 300 sanaa käsittävän tekstin, jossa noin 3 % sanastosta on hänelle ennestään tuntematonta. Hän saa kuusi minuuttia aikaa tekstin lukemiseen ja sen jälkeen hänen täytyy 45 minuutissa suorittaa tekstin jäsentäminen, ts. etsiä tekstin olennainen asiasisältö ja vastata muutamiin ymmärtämistä kontrolloiviin kysymyksiin. Kirjoituskokeessa opiskelija joutuu 45 minuutin aikana kirjoittamaan noin 150 sanan pituisen kertomuksen, kuvauksen, esitelmän tms. Kuuntelukokeessa opiskelija kuulee kaksi noin 150 sanan pituisen kahden hänelle tuntemattoman keskustelijan välistä keskustelua (n. 3 min.) ja hän joutuu vastaamaan 10 minuutin aikana keskustelujen rakennetta ja orientoitumista käsitteleviin kysymyksiin. Keskustelukokeessa kaksi opiskelijaa ja kaksi opettajaa keskustelevat 30 minuutin ajan DDR:ää, saksalaista yhteiskuntaa, perhettä tai arkipäivän elämää käsittelevistä aiheista.

Testausmenetelmiin tunnutaan Herder-instituutissa oltavan tyytyväisiä. Eniten vaikeuksia testi tuottaa itäaasialaisille opiskelijoille. Niillä opiskelijoilla, jotka eivät ensimmäisellä kerralla läpäise testiä on mahdollisuus uusia testi neljän viikon kuluttua. Mikäli testi edelleen tuottaa vaikeuksia, järjestetään opiskelijoille tukiopetusta. Juuri tällaista tukiryhmäopetusta pääsin seuraamaan. Opiskelijat olivat tulevia lääketieteen opiskelijoita Sudanista, Laosista, Kuwaitista ja

Kolumbiasta. Opiskelijoille jaettiin erilaisia atomimalleja ja niiden historiaa käsittelevä teksti, ja heille selostettiin muutamia avainsanoja tekstissä. Sen jälkeen he kursorisesti lukivat tekstin ja vastasivat opettajan esittämiin tekstinymmärtämiskysymyksiin. Sitten ryhdyttiin tekstiä lukemaan tarkemmin ja opettaja pyysi opiskelijoita alleviivaamaan ne tekstissä esiintyvät henkilöt, jotka ovat luoneet tärkeimmät atomimalleja käsittelevät teoriat. Opettaja pyysi myös opiskelijoita kopioimaan teorian sana sanalta vihkoihinsa. Näin harjoiteltiin sanojen exzerpieren ja das Exzerpt (-e) merkityksiä käytännössä. Sen jälkeen harjoiteltiin puhumista tekstin asiasisällöstä kysymys-vastaus-rakenteen avulla. En voinut olla kiinnittämättä huomiota siihen, kuinka 'täydellisten lauseiden' merkitystä korostettiin opetuksen aikana. Esimerkiksi, jos opettaja kysyi "Woraus besteht jedes Element?" ja "Welche Form haben die Teilchen?" niin oppilaiden tuli vastata täydellisillä lauseilla, kuten esim. "Jedes Element besteht aus gleichen kleinsten Teilen" ja "Sie sind kugelförmig". Vaikkakin kirjoitettua tekstiä tuotettaessa 'täydelliset lauseet' olivat tavoitteena, puhutussa interaktiossa ne saattavat kuulostaa peräti jäykiltä. Sanaston lisäysharjoitukset koostuivat ns. 'sanaperheharjoituksista' - taululle kirjoitetaan esim. *stehen* ja sen johdannaisia *aufstehen, bestehen, verstehen,* jne. ja opiskelijoiden täytyy keksiä esimerkkilauseita käyttäen näitä sanoja.

Peruskurssin jälkeen seuraa Oberstufe, jolla opiskelijoiden saksan taitoa parannetaan nimenomaan heidän valitsemissaan erityisaineissa. Yleiskielen osuus jää Oberstufe-vaiheessa kahdeksaan viikkotuntiin, kun taas erityisalojen kieleen keskitytään 24 tuntia viikossa. Opintojensa jälkeen opiskelijoiden pitäisi pystyä lukemaan ja muokkaamaan alansa tieteellisiä tekstejä saksaksi. Heidän pitäisi osata referoida lukemaansa ja vastata niin kirjallisesti kuin suullisesti omasta alasta tehtyihin kysymyksiin sekä pystyä esitelmöimään alastaan. Oberstufen testit ovat perusluonteeltaan edelläkuvatun testin luonteisia, mutta paljon pidemmälle meneviä ja nimenomaan erityisaloihin suuntautuvia. Esimerkiksi matemaattis-luonnontieteellisen alan opiskelija saa kaksi päivää ennen testiä luettavakseen 6-8 sivuisen fysiikkaa käsittelevän tekstin. Testissä hän joutuu pitämään tekstissä käsitellystä aiheesta noin 5 - 8 minuuttia kestävän esitelmän tai referaatin. Sen jälkeen hän kuuntelee noin 30 minuutin pituisen kemian luennon, jonka aikana hän tekee muistiinpanoja ja jonka jälkeen kysymyksillä kontrolloidaan luennon ymmärtäminen. Matematiikassa hänelle annetaan kaksi matematiikan tehtävää, jotka on esitetty tekstuaalisessa muodossa. Tässä tehtävässä kontrolloidaan opiskelijan matemaattisten taitojen lisäksi hänen matemaattisen tekstin ymmärtämistaitonsa. Keskustelukokeessa opiskelija keskustelee opettajan kanssa yhdestä oman alansa teemasta. Viimeiseksi testataan kirjoitustaito siten, että opiskelija kirjoittaa omalta alaltaan aineen.

Päättäessään opintonsa vierasmaalaisellla Herder-instituutin opiskelijalla on suurin piirtein ainakin sama kielitaito saksassa kuin mitä hänen saksalaisella opiskelijakolleegallansa on jossakin vieraassa kielessä.

3. Video-opetusta Karl Marx -yliopistossa lääketieteen opiskelijoille

Herder-instituutin lisäksi minulla oli mahdollisuuus vierailla Karl Marx -yliopistossa ja keskustella eri kielialojen edustajien kanssa, mm. prof. Neubertin (käännösteoria), prof. Heinemannin (tekstilingvistiikka) ja prof. Brüningin (englanninkielinen kirjallisuus, anglistiikka) kanssa. Kuitenkin kielikeskuksen toimintaa läheisempänä oli prof. Reinecken laitos, Sektion Fremdsprachen. Hänen laitoksessaan minulla oli mahdollisuus seurata videon käyttöä vieraiden kielten opetuksessa. Ryhmä, jota pääsin seuraamaan oli lääketieteen opiskelijoista koostuva englannin ryhmä. Opiskelijat katsoivat tunnin aikana ensin leikkaussalissa tapahtuvan filmin. Heidän tuli tehdä muistiinpanoja filmin aikana ja toistetun katselun jälkeen he kirjoittivat opettajan sanelusta muistiin kysymykset, joihin heidän tuli kotona omalla äidinkielellään vastata. Päätavoitteena oli filmin ymmärtäminen ja sen sisällön selvittäminen saksaksi kysymysten ohjailemana. Eräänä opetuksen tavoitteena tuntui myös olevan lääkäri-potilas dialogin opettaminen opiskelijoille. Opiskelijoille annettiin kotitehtäväksi kirjoittaa lääkärin ja sydänsairaudesta kärsivän potilaan välinen keskustelu. Tehtävään valmistauduttiin eri tavoin. Ensin opettajan kanssa käytiin läpi erilaisia sanontoja, joita tämäntyyppisessä keskustelussa saattaa esiintyä. Sen jälkeen opettaja valmensi opiskelijoita tulevaan videofilmin katseluun sanelemalla filmiä koskevia kysymyksiä. Filmin katsomisen aikana opiskelijoiden tuli tehdä muistiinpanoja, joiden pohjalta he filmin loputtua vastasivat kysymyksiin. Kysymysten jälkeen käytiin vielä yhdessä läpi piirtoheittimellä eräitä filmissä esiintyneitä sanontoja.

Kovin hyvin en pystynyt seuraamani ryhmän suullista kielitaitoa arvioimaan. Sen verran vähäiseksi jäi puhuminen videotunnin aikana. Yleensä suullisen kielitaidon harjoittamisen ongelma Itä-Saksassa tuli esille keskusteluissani eri henkilöiden kanssa. Sektion Fremdsprachen tuntuu onnistuneen suullisen kielitaidon harjoittamisen järjestelyissä melko hyvin. Heidän opettajansa ovat jatkuvassa pakollisessa kieliharjoittelussa (90 min. joka toinen viikko) yliopistossa opettavien syntyperäisten puhujien kanssa. Tämän lisäksi järjestetään Grünaussa vuosittain ns. kielikylpypäivä, johon osallistuvat sekä opettajat että oppilaat yhdessä kaikkien syntyperäisten puhujien kanssa. Sinä päivänä puhutaan vain sitä kieltä, jota kulloinkin harjoitetaan. Kielikylpypäiville löytyisi varmasti Suomessakin paljon osallistujia. Opettajille järjestetään myös muuta ammatillista koulutusta. Vierailuni aikana Leipzigin messut lähestyivät. Messujen aikana on majoituksesta aina pula ja

niinpä yliopistoasuntolatkin otetaan messujen käyttöön. Opiskelijat pakkaavat tavaransa ja menevät koteihinsa. Tänä aikana on opettajilla erinomainen mahdollisuus pitää omia jatkokoulutustilaisuuksiaan. Näissä seminaareissa jatko-opiskelijoilla ja koko laitoksen opettajahenkilökunnalla on mahdollisuus esitellä tutkimustuloksiaan laitoksen muulle henkilökunnalle. Kesällä järjestetään viikon kestävä intensiivinen jatkokoulutuskurssi (aloina mm. kielitiede, soveltava kielitiede, käännös- ja tulkkausteoria, kielididaktiikka, erityisalojen opetus, maantuntemuksen opetus, jne.).

Nyt aloitettu dialogi Herder-instituutin, Karl Marx -yliopiston ja Helsingin yliopiston kielikeskuksen välillä oli mielestäni sangen antoisa ja tulee varmasti tulevaisuudessa kantamaan lisää satoa. Ensikertalaiselle Leipziginkävijälle itse kaupunki ja sen tarjoama kulttuurielämä oli myös elämys, joka ei hevin unohdu. Vain ilmat tuntuivat jotenkin kotoisilta. Pakkasta oli yhtä paljon kuin Suomessakin.

Prof. Dr. Hexelschneider
Herder-Instituutin johtaja

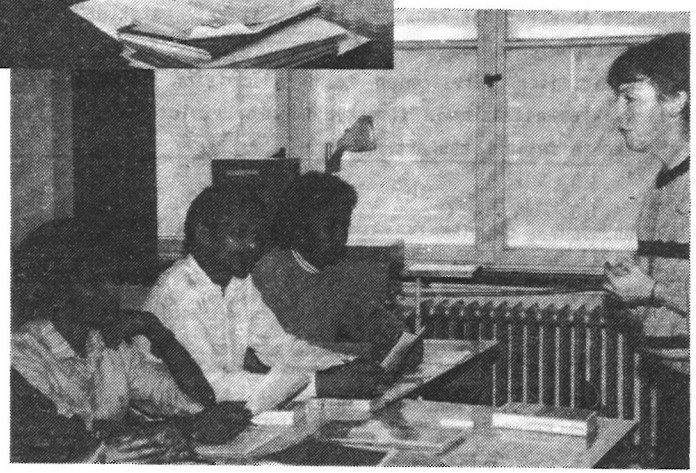

Saksan opetusta Herder-Instituutissa

Hilkka Stotesbury
Raija Elsinen
Joensuun yliopiston kielikeskus

Erään päivän tarina eli DIES APERTI ADITUS Joensuun yliopiston kielikeskuksessa

Joensuun yliopiston kielikeskus on toiminut syyslukukaudesta 1980 alkaen. Siitä huolimatta tuntui jatkuvasti siltä, ettei yliopiston henkilökunnalla ollut paljonkaan tietoa kielikeskuksen toiminnasta. Olemme tuon tuostakin törmänneet sen kaltaisiin kysymyksiin kuin, mitä te oikein siellä kielikeskuksessa teette? Taasko "kielikeskus" on työpaikalla, vaikka opetus on tältä lukukaudelta päättynyt? Miksei humanistinen tiedekunta voisi opettaa niitä kieliä, mihin teitä vielä tarvitaan? Lopettaaksemme moiset päivittelyt päätimme esittäytyä yliopiston henkilökunnalle materiaaleinemme kaikkinemme.

Aloitimme suunnittelun helmikuisessa opettajien kokouksessa lyömällä lukkoon kielikeskuspäivän ajankohdan. Kahvinkeittokomitea perustettiin, muuten suunnittelua oli tarkoitus jatkaa kunkin kielikeskusopettajan voimin, miettimällä, mitä oppimateriaalia kukin haluaisi esittää.

Aika kului, kunnes kielikeskuspäivä, perjantai maaliskuun 20:s alkoi uhkaavasti lähestyä. Toimistosihteerimme alkoi hoputtaa kahvitarjoilun aineksia. Ei auttanut kuin anoa avustusta hallintovirastolta: Pullakahvit piti saada, maksoi mitä maksoi. Suunnittelu käynnistyi nyt toden teolla. Tilasimme julisteita ja esitteitä. British Council kunnostautui lähettämällä kaksi pakettia eikä Svenska Institutet jäänyt huonommaksi. Opettajat miettivät kuumeisesti materiaalejaan, parhaiten organisoituneet jo varasivat kansioita ja monistivat "matskuja". Ilmassa alkoi olla suuren kielikeskusjuhlan odotusta.

Toimittajien talvilomien takia yliopiston tiedotuslehti piti taukoa, joten paria viikkoa aikaisemmin ilmestynyttä tervetulotoivotusta tuli nyt tukea kiivaalla henkilökohtaisella kutsukampanjalla.

OPEN HOUSE OPEN HOUSE OPEN HOUSE OPEN HOUSE

KIELIKESKUS KUTSUU YLIOPISTOYHTEISÖN JÄSENIÄ TUTUSTUMAAN

K I E L I K E S K U K S E E N

perjantaina 20.3.1987 klo 10 - 15
Domino-talon saliin D 6.

Opettajat esittelevät erityisalojen kieltenopetusmateriaaleja ja kursseja kahvin ja teen lomassa. Merkitkää heti kalentereihinne!

VÄLKOMMEN WELCOME WILLKOMMEN ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ
BIENVENUS BIENVENIDOS BENVENUTI SALVETE KARIBU
TERE TULEMAST ISTEN HOZOTT TERVETULOA

Henkilökohtaiset kutsut lähetimme yliopiston rehtorille, hallintojohtajalle, dekaaneille, esittelijöille, hallituksen, tiedekunta- ja laitosneuvostojen jäsenille sekä eri laitosten kanslioihin, työhuoneisiin jaettaviksi. Laskentakeskusta ja kirjastoakaan emme unohtaneet. Mutta kaiken aikaa kalvoi epätietoisuus, tulisiko päiväämme kukaan, kolme vai kolmekymmentä? Tunnelma tiivistyi kielikeskuksen käytävällä: kunnes joillekin välähti, että pitäisi kutsua kansaa koolle jo edelliseksi illaksi meille varatun salin järjestelyyn, jottemme valvoisi yötä saamatta unen päästä kiinni. Koko päivän oli tietysti monistuskoneemme jauhanut kopioita kopioiden jälkeen.

Koitti sitten aattoilta, klo 18, jolloin varaamamme luentosali vapautui opetuksesta, ryntäsi innokas kielikeskusopettajien lauma suureen, ankeaan saliin, joka oli sullottu täyteen pöytiä ja tuoleja. Olimme unohtaneet suunnitella huoneen layoutin sekä kuinka asettelisimme materiaalimme, miten pöydät, mihin tuolit, julisteet ym. Parin yrityksen ja erehdyksen jälkeen suunnitelma alkoi hahmottua, ja saimme pöydät ns. harvinaisille kielille keskelle huonetta sermein erotettuina. Englannin ja ruotsin materiaalit sijoitimme salin reunustoille; kullekin koulutusohjelmalle oli oma pöytänsä. Kansliamme oli ahertanut nimilappuja viikon verran ja virastotyöntekijämme präntännyt kielikeskuksen historiikkia, henkilökunta- ja kurssitietoja suuriksi julisteiksi.

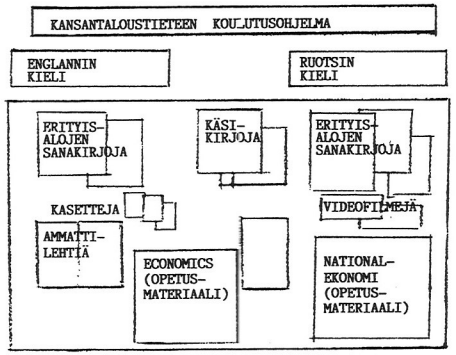

Muuan näyttelypöytä

Reippaasti kävivät askeleet ja niin peittyivät harmaan kalpeat seinät Englannin yhteiskuntaelämää, pohjoismaista yhteistyötä, Itä-Berliiniä, Viipuria ym. eksotiikaa esitteleviin julisteisiin, taisivatpa Joensuun Laulujuhlatkin päästä siivellä äidinkielen pöydän yläpuolelle. Päärekvisiitan tultua ladotuksi esille päätimme pitää tauon ja ladata itsemme huomisen koitokseen.

Aamu alkoi kahvikoneiden keräilyllä ja pullien haulla ammatillisesta kurssikeskuksesta. Vielä viime hetkien language background -rekvisiitta (saksankielinen

peli, kyrilliset aakkoset, matrjoshka-nukkeja, englantilaisia muovipusseja ym.). Latinan maisterimme lähti hakemaan latinalaista Nalle Puhia ja Asterixia havaittuaan ranskalaisen Asterixin kollegan näyttelypöydällä.

Ensimmäiset vieraat olivat naapureita, humanistisen tiedekunnan opettajia. Sitten tuli norssin lehtoreita ja hallinnon ihmisiä. Sitten saapui kunniavieraamme: Liisa Löfman Korkeakoulujen kielikeskuksesta. Hän toi ikäänkuin lisää autenttisuutta ja arvovaltaa suostuessaan "näyttelyesineeksemme". Suurin osa kielikeskusopettajista oli paikalla innokkaina messuemäntinä. Natiivit hyörivät nauhureidensa ääressä. Nauhakasat ja kuulokkeet odottivat kuuntelijoita. Puheviestinnän videot esittivät omatekoisia filmejä ja kamera videoi vierailijoita. Yritimme lähettää aina kyseisen koulutusohjelman opiskelijoita opettavan opastajan vieraillemme. Yksi tärkeimmistä kielikeskuspäivämme tavoitteista oli uusien "tuttavuuksien" solmiminen tiedekuntien edustajien kanssa paremman yhteistyön ja vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi. Kunnioittava hiljaisuus syntyi, kun yliopiston rehtori vanavedessään hallintojohtaja ja pari kasvatustieteiden tiedekunnan professoria marssivat sisään näyttelyymme. He kiersivät tunnollisesti näyttelyn, rehtori keskusteli kieltenopetuksesta kielikeskuksen johtajan, opettajien ja Liisa Löfmanin kanssa sekä sai "palkaksi" kokous- ja neuvottelukielen englanti-suomi-englanti -käsikirjan. Seurueen muut jäsenet näyttivät keskustelevan näytteillepanijoitten kanssa innokkaasti. Erityisesti latinankielinen Kalevala kiinnosti keskusjohtoa.

Kävijöitä saapui sisään tasaisena virtana suureksi tyydytykseksemme. Jotkut tulivat kahvin/teen houkuttelemina, jotkut taas ilmeisesti aidon kiinnostuneina. Luonnontieteellisten ja metsätieteiden tiedekuntien edustajat jäivät joukossa vähemmistöksi. Iloisen poikkeuksen teki kuitenkin maantieteen professori, joka jaksoi keskustella pitkään oman tieteenalansa "myyntikojun" äärellä. Kuuma peruna oli tietenkin luonnontieteilijöitten tutkintoasetuksen muutosesitys, josta kielikeskukseltakin oli juuri pyydetty lausuntoa.

Satakunta kävijää kirjasi nimensä kielikeskuksen vieraskirjaan. Aloitelaatikkoonkin sukelsi joku toivomus, mm. toivottiin kielikeskusopetuksen metodologian esittelyä paikkakunnan opettajille suunnattuna koulutuksena sekä parempaa huolenpitoa henkilökunnan kielitaidosta. Suullisesti pyydettiin materiaali- ja ammattikirjallisuuslainoja kielikeskuksen käsikirjastosta, biologit toivoivat suahilin kurssia syksyn opetusohjelmaan.

Kun neljän tunnin näyttelyrupeama kääntyi loppua kohden, tunsivat kielikeskusopettajat itsensä väsyneiksi mutta tyytyväisiksi. Kellon lyötyä kaksi innokkaimmat viikonlopun odottajat olivat jo tyhjentäneet pöytänsä. Kritiikin aihe löytyi vain siitä, ettei opettajilla ollut tarpeeksi aikaa itse tutustua näyttelyyn oppaina toimiessaan. Jos joku suunnittelee vastaavaa tilaisuutta, kannattaisi rauhoittaa aikaa omaa henkilökuntaa varten, sillä kollegat eivät suuremmissa kielikeskuksissa

varmaankaan tiedä, mitä muilla aloilla ja muissa kielissä tapahtuu, ja tällainen näyttely ja toiminnan sekä kirjaston esittely on kaikille varsin hyödyllinen.

Perjantaipäivän touhu kiteytyi hyvin jonkun opettajan lausahdukseen: "Messuemännän työ on raskasta". Myöhemmin kuullut kiitoksen sanat saivat meidät tuntemaan, että vaikka alku oli vaatimaton, tällä saralla kannattaa jatkaa. Suosittelemme myös muille kielikeskusmysteerin valaisua. On turha odottaa, että kielikeskusopettajia arvostetaan ellei meistä tiedetä.

Voiko vieraskielisen luentosarjan kuunteleminen korvata kielikurssin? Keskustelijoina Kyösti Pulliainen, Hilkka Stotesbury ja Liisa Löfman.

Pertti Sirviö
Helsingin yliopiston kielikeskus

DIDACTA 87 – OPETUSTILOJA, OPPIMATERIAALEJA JA AV-TEKNIIKKAA

Lukuvuoden taas loppuessa ja uuden kauden häämöttäessä edessä saattaa olla sopiva tilaisuus esitellä Hannoverissa helmikuussa pidettyjen didacta 87-messujen pääasiallisin av-anti. Näillä Euroopan suurimmilla opetusväline ja -laitemessuilla esitteli tänä vuonna tuotteitaan 530 näytteilleasettajaa 20:stä maasta.

Kirjat ja kustantajat, ja etenkin messujen isäntämaan suuret kustantamot olivat hyvin esillä; jälleen kerran on todettava, että kirja ja kirjallinen oppimateriaali eri muodoissaan säilyttävät edelleen vankan asemansa huolimatta lukuisista uusista opetusteknologian sovellutuksista. Monet kustantajat olivat luonnollisesti huomioineet teknisten opetusvälineiden olemassaolon: kielikursseja kaseteilla, kielenopetuksen ohjelmapaketteja mikroille, diasarjoja ja piirtoheitinkalvoja perinteisen kirjallisen oppimateriaalin rinnalla oli esillä näyttävästi 20 000 neliömetrin messualueella.

Kielistudion asema opetusvälineiden joukossa on säilynyt vankkana, ja molemmat pohjoismaiset kielistudioiden valmistajat sekä suurimmat keskieurooppalaiset studiomerkit olivat näyttävästi esillä. Aiemmissa näyttelyissä mukana olleet ja Suomessa tuntemattomat pienet kielistudiovalmistajat eivät olleet tällä kerralla mukana lainkaan. Ilmeisesti kova kilpailu ja korkeat laatuvaatimukset ovat selkeyttäneet markkinoita. Kielistudioita täydentäväksi ja eräissä opetusmuodoissa osittain sitä korvaavaksi menetelmäksi on muodostunut atk- ja kielistudion yhdistelmä, tietokonestudio, jonka avulla opettajalta oppilaalle voidaan siirtää audio- ja datasignaalin lisäksi myös kuvallista informaatiota.

Esitellyistä uudemmista opetusvälineistä tällä hetkellä ehdottomasti mielenkiintoisin oli interaktiivinen video eri sovelluksineen, joista tärkein on laserkuvalevy. Tämä muutaman vuoden ajan Euroopan av-välineiden joukkoon pyrkinyt menetelmä näyttää päässeen sisäänajovaiheeseen, Yhdysvalloissahan kuvalevyllä on jo vakiintunut asemansa elektronisten opetusvälineiden joukossa.

Kuvalevyn käyttö opetuksessa perustuu laserlevyn valtavaan tietokapasiteettiin ja sen mahdollisuuksiin esittää kuvia (liikkuvia tai yksittäisiä, joita voi olla jopa 54 000 kpl levyä kohti), ääntä (stereona tai kaksikielisenä tai vaikkapa kahdella eri vaikeustasolla) grafiikkaa ja tekstiä. Tietoja voidaan hakea levyltä erittäin nopeasti (yhden kuvan haku kestää n. 2.5 sek.) ja mikrotietokoneella voidaan hakea ohjelmallisesti levyn eri kohtia ja yhdistellä näyttöruutuun ja kuultavaksi levyn eri elementtejä. (Menetelmästä enemmän esim. Caj Södergårdin ja Osmo Visurin artikkelissa Oppima-Lär med -lehden numerossa 2/87).

Yliopistotasoiseen ja etenkin kielikeskuksen erikoistuneeseen kielenopetukseen ei ilmeisesti nykyisistä valmiista laserlevyohjelmista löydy useatakaan aivan suoraan sopivaa, mutta osia eri ohjelmista voitaisiin varmasti käyttää hyväksi. Interaktiivinen video näyttäisi soveltuvan tällä hetkellä parhaiten itseohjaaviin kielenopetusohjelmiin, esim. itseopiskelustudion yhteyteen, kunnes ohjelmatarjonta laajenee. Messuilla jaetun informaation mukaan useat kirjakustantamot - mukana yksi suomalainenkin - ovat perustaneet yhteistyöelimen, joka selvittää ohjelmien tarvetta ja suunnittelee uusien kuvalevyjen valmistusta ja levitystä. Messuilla olikin useita mielenkiintoisia sovelluksia eri tyyppisistä koulu- ja yliopistokäyttöön tarkoitetuista ohjelmista. Näiden kokeileminen - usein pitkän jonotuksen jälkeen - antoi hyvin positiivisen kuvan tämän useita audiovisuaalisia keinoja hyödyntävän järjestelmän käytöstä verrattaessa sitä esim. "pelkillä" mikroilla toteutettuihin kielenopetusohjelmiin.

Opetusmateriaalien ja -välineiden lisäksi messuilla oli laajasti esillä opetustilojen kalusteita sekä av-välineiden sijoitteluun ja käyttöön liittyviä tilojen ratkaisumalleja. Useimpien opetustilaratkaisujen yhteisenä nimittäjänä oli muunneltavuus, ja tämä piirre oli ulotettu lähes kaikkiin opetustilan kalusteisiin: oli siirreltäviä, taittuvia, kallistuvia pöytiä, siirreltävia ja helposti vaihdettavia, eri käyttötarkoituksiin soveltuvia piirtoheitin-, liitu- ja tussitauluja, jotka voidaan siirtää joko pyörillä tai opetustilan seinissä olevia kiskoja pitkin kulloinkin sopivimmalle paikalle. Av-välineille kuten videolaitteille ja projektoreille oli esillä käteviä liikuteltavia ja lukittavia kaappeja, joissa laitteet ovat suojassa, mutta aina käyttövalmiina. - Videolaitteiden yleistymistä jokaisen opetustilan välineeksi edesauttavat Keski-Euroopassa jo laajalti käytössä olevat kannettavat, kiinteästi yhteenrakennetut videonauhurit ja -monitorin yhdistelmät, joiden painokin on saatu pudotettua "raahattavasta" kannettavalle tasolle.

Edellä esitetyn kaltaiset oppimisympäristöä parantavat ratkaisut vaativat luonnollisesti asianmukaista resurssointia ja toimivien, monipuolisten av-välineiden hyväksymistä opetustilojen kiinteäksi osaksi. Kielenopetusta voi elävöittää ja tehostaa kohtuullisin kustannuksin opetusympäristöä ja välineistöä järkevästi kohentamalla.

Dagmar Neuendorff, Universität Oulu
Sabine Ylönen, Zentrales Spracheninstitut Jyväskylä

III. LINQUODIDAKTISCHES KOLLOQUIUM DER SEKTION FREMDSPRACHEN TECHNISCHE UNIVERSITÄT KARL-MARX-STADT

Am 29. und 30. Januar 1987 fand an der Technischen Universität Karl-Marx-Stadt das "III. linguodidaktische Kolloquium der Sektion Fremdsprachen" mit dem Thema: "Fachkommunikation in deutscher Sprache" unter reger Beteiligung aus dem In- und Ausland statt. Über zwanzig Vorträge waren für die zur Verfügung stehende Zeit vorgesehen; besonders erfreulich war, daß auch der wissenschaftliche Nachwuchs am Nachmittag des ersten Tages zu Wort kam.

Das intensive Programm war klar gegliedert und bot ein breites Spektrum in Bezug auf den Stand der Forschung in der Fachkommunikation, metodische Fragen, textlinguistisch-pragmatische Untersuchungen und eher lexikalisch orientierte Ansätze.

In seiner Begrüßungsrede ging GERHARD FISCHER, der Leiter der Sektion Fremdsprachen and der TU Karl-Marx-Stadt, auf die Geschichte der Fachsprachenforschung an der 1978 gegründeten Sektion ein. Er betonte, daß sich inzwischen der Ausdruck "Fachkommunikation" eingebürgert habe und daß nach anfänglicher Konzentration auf Fachwortschätze heute kommunikativen Aspekten eine zunehmende Bedeutung zukomme. Das Wegkommen von einer Begrenzung der Forschung und Lehre auf linguistische Strukturen und ihre Hinwendung zu menschlichen Beziehungen sei zugleich ein Beitrag für das friedliche Zusammenleben der Völker.

Der Eröffnungsvortrag wurde von LOTHAR HOFFMANN (Leipzig) gehalten. Hinter dem schlichten Titel "Von der Nomination zur Funktion - Methodenwandel in der Fachsprachenforschung" verbarg sich ein Abriß über mehr als 20 Jahre Fachsprachenlinguistik. Einleitend hob Hoffmann hervor, daß die Fachsprachenforschung als Teilgebiet der angewandten Linguistik eng an deren Forschungsgeschichte gebunden sei. Die Entwicklung in der Fachsprachenforschung führe dementsprechend auch parallel zu dieser über das (Fach)wort zum (Fach)satz und weiter zum (Fach)text. Zwischen diesen Kategorien bestehe nun aber kein grundsätzlicher Widerspruch. Sprachliche Kommunikation könne nur im System stattfinden, sie sei aber so organisiert, daß die einzelnen Hierarchieneben (Wort, Satz, Text) nicht beziehungslos nebeneinander ständen, sondern jede Ebene durch die nächsthöhere determiniert sei, das Wort durch den Satz und der Satz durch den Text.

Sodann demonstrierte Hoffmann das oben Dargelegte anhand der Entwicklung der wissenschaftlichen Forschung auf dem Gebiet der Terminologieforschung. Er führte aus, daß ein starker Benennungsbedarf in den Fachsprachen schon früh zu einer intensiven Beschäftigung mit fachsprachlicher Terminologie geführt habe. Hierarchisch gegliederte Fachthesauri seien erarbeitet worden.

Von der Erkenntnis her, daß Termini eingebettet sind in Texte (diese vorwiegend verstanden als Folge von Sätzen), wurde die Fachtextsforschung auf das Thema der Nomination auf Satzebene geführt. Nach Versuchen mit einzelnen Sätzen (Typen, Satzlänge usw.) wurde durch die Hereinnahme der funktionalen Satzperspektive ein Instrumentarium entwickelt, das es möglich machte, die kommunikative Funktion von Sätzen in Texten zu beschreiben. Der Weg vom (Fach)satz zum (Fach)text war somit geöffnet.

Den Fachtext schließlich bezeichnete Hoffmann als einen komplexen Inhalt, gegliedert durch Subtexte resp. als hierarchisch gegliederte Proposition. Als funktionsbestimmte Sprechhandlung sei er notwendig mehrdimensional.

Ein Forschungsweg von der Nomination zur Funktion führt so von der Eindimensionalität zur Polydimensionalität, vom einzelnen Terminus zur Terminologie als elementare fachsprachliche Handlung zur Schaffung von Benennungsstrukturen.

"Zur Untersuchung der deutschsprachigen Fachkommunikation" sprach SIEGFRIED WEBER (Karl-Marx-Stadt). Als Ziel seiner Untersuchungen formulierte er die Schaffung theoretischer Grundlagen für den DaF-Unterricht. Methodisch orientiert sich diese Forschung auf Kommunikationsverfahren (KV = Sprachhandlungstypen) und Fachtextsorten (FTS), wie sie die "funktional-kommunikative Sprachbeschreibung" (W. Schmidt) definiert. Sprachliche Mittel werden nach ihr vom Sprachhandlungstyp (SHT) und dieser wiederum von der Sprecher-/Schreiberabsicht bestimmt. Webers Forschungsansatz will nun besimmten Sprachhandlungstypen allgemeine Merkmale zuordnen und sie so gegeneinander abgrenzen. Wie die KV seien auch die FTS aus dem Bedürfnis der Kommunikation heraus entstanden und besäßen konstitutive und obligatorische Merkmale, die als "Invarianten" Indikator für das Wesen von FTS sind. Fazit für die Lehrwerkerstellung ist für Weber eine nicht themen- sondern KV- und FTS-bestimmte Progression in Lehrwerken.

Um "Dokumentation und Fachtextgestaltung" ging es im Beitrag von JOACHIM PILZ (Karl-Marx-Stadt). Als Ausbilder im Werkzeugmaschinenbau bezeichnete er sein Anliegen bei der Textgestaltung als ein primär praktisches und weniger linguistisches. Mittler in der Fachkommunikation ist für ihn ein Informationsrecherchensystem, das den Informationsbedarf über Arbeitsmittel, Operation (Prozeß) und Arbeitsgegenstand feststellt. Ein Text soll bestimmte notwendige Informationen enthalten (nicht bereits Bekanntes explizieren) und zweckmäßig gegliedert sein. Die redundanzarme Textstruktur kann je nach Kommunikationsabsicht auf vollständige Sätze völlig verzichten. Mit seinem Beitrag, der auch Beispiele für die Gliederung und die

sprachliche Realisierung von verfahrenskennzeichnenden Fachtexten enthielt, wollte Pilz Anregungen für die Fachtextgestaltung aus praktischen Erfahrungen heraus geben, wobei er auf die theoretische Unterstützung durch die Linguistik hofft.

Der erste Vortrag am Nachittag dieses ersten Kongreßtages wurde von MAGDALENA BARTHA aus Budapest gehalten und hatte den Titel: "Argumentative Fachkommunikation im Außenhandel". Der Vortrag fiel methodisch und sachlich dadurch auf, daß er sich nicht mit schriftlicher Fachprosa, sondern mit einer für den Außenhandel wichtigen mündlichen Fachtextsorte, dem Verhandlungsgespräch, befaßte. Hierdurch kamen wichtige Aspekte zur Sprache, die sonst nicht angesprochen worden wären. Wie die Referentin einleitend zu recht hervorhob, spielen Strategien bei dieser Textsorte eine besondere Rolle. Darüber hinaus seien Verhandlungsgespräche durch eine sehr spezifische Textstruktur charakterisiert, eine Aussage, der durchaus zuzustimmen ist, wenn ihre Beschreibung durch die Referentin (1. Begrüßung - 2. Themenbedingte Einführung - 3. Entfaltung des Themas - 4. Bestätigung des Gespräches, Abschluß) abgesehen von 4. (Bestätigung) auch so allgemein ausfiel, daß sie der von Henne/ Rehbock 1982 erarbeiteten generellen Struktur von Diskursen entsprach. Hier differenzierend weiterzufragen, wäre ein für die Fachsprachenforschung gewiß lohnendes Feld.

Zur Weiterarbeit anregend erscheint auch das weitere Vorgehen der Referentin, an einem konkreten Verhandlungsgespräch (Umfang 400 Sätze) zu untersuchen, welche KV verwendet werden und wie diese sich zu "Argumentation" verbinden. Sie kam zu dem Ergebnis, daß 17 KV verwendet wurden, die eine sprachlich unterschiedliche Realisierung fonden. Diese KV ließen sich zu Blöcken verbinden, sie seien zugleich rollenspezifisch (Verkäufer z.B. "Feststellen", Käufer "Zustimmen", "Einschränken" usw.). Die hier begonnene Vorgehensweise sollte fortgeführt werden, da sie über das eigentliche Gebiet der Fachsprachenforschung hinaus u.E. Bedeutung hat: - für eine Erweiterung des Umgangs mit KV über eine bloße Deskription zur Funktionsbeschreibung, - für eine differenziertere linguistische Textanalyse und - für eine eingehendere Beschreibung von Gesprächssorten, als dies bisher möglich war (eine Berührung mit dem System von Schröder/Steger wäre dabei zu prüfen und evtl. fruchtbar zu machen).

Der Titel von MILADA KOUŘIMSKÁs (Praha) Vortrag "Textsorten in der Fachkommunikation" erwies sich als etwas irreführend, da es der Referentin um Fachtexte im DaF-Unterricht ging. Angesprochen wurden bekannte Fragen, wie die nach der unterschiedlichen Kompetenz von Fachlehrer und Sprachenlehrer, nach Textauswahl, Systematik des Fachs und Progression im Sprachenerwerb. Neue Aspekte kamen dabei kaum zum Ausdruck, dem Plädoyer für adaptierte Texte stehen die Berichterstatterinnen skeptisch gegenüber.

Kritische Anmerkungen "Zur Arbeit mit 'KV' bei der Analyse gesellschaftswissenschaftlicher Fachtexte" machte HARTMUT SCHRÖDER (Jyväskylä). Er wies auf die nicht hinreichende Definition der KV und auf die Schwierigkeiten bei ihrer Identifizierung hin, nannte als Notwendigkeit die Einbeziehung fremdkultureller und kulturkontrastiver Aspekte und stellte die Frage, ob man neben dem Verfahrensaspekt nicht auch andere, z.B. rhetorisch-stilistische Aspekte oder "hedging" bei der Textanalyse (TA) berücksichtigen sollte. Bei der Arbeit im fachbezogenen Fremdsprachenunterricht sollte davon ausgegangen werden, daß Sprache über Inhalte verständlich wird und nicht umgekehrt (s. a. Buhlmann), daß also KV letztendlich nur über Inhalte und nicht über sprachliche Mittel erschlossen werden können. Abschließend stellte Schröder ein Modell zur TA vor, das extralinguistische und linguistische Faktoren berücksichtigt und nannte als Aufgabe die Entwicklung einer Texthermeneutik.

In einem Diskussionsbeitrag stellte DAGMAR NEUENDORFF die Ergebnisse einer kontrastiven TA deutscher und finnischer medizinischer Fachtexte vor. Die themengleichen Texte wiesen Unterschiede auf allen Ebenen - begonnen mit der Textgroßstruktur (Aufbau, Gliederung, Überschriften, Gestaltung von abstracts) über die Makro- und mediale Ebene (textuale Ausformung der einzelnen Abschnitte, Explizitheit versus Inexplizitheit, Einsatz metasprachlicher Signale u.a.) bis zur Mikrostruktur (Differenzen vorwiegend im Bereich der Kohärenz) - auf.

In den Beiträgen von ANGELA ROTTLUFF: "Forschungsmethodische Fragen bei der Fachtextuntersuchung" und SABINE FIß: "Allgemeine und spezielle Merkmale von Sprachhandlungstypen in der Fachkommunikation" (beide Karl-Marx-Stadt) ging es um Forschungsmethoden in der funktional-kommunikativen Sprachbeschreibung. Die TA solle nach A. Rottluff den Kommunikationsplan reproduzieren, sie solle (über die Bestimmung des semantisch-thematischen Textganzen und der KV auf Satzebene und im Textzusammenhang sowie des Verhältnisses der Sprachhandlungen zueinander) das oder die dominierenden KV des gesamten Textes bestimmen. S. Fiß' Vortrag behandelte forschungsmethodische Schwerpunkte zur Ermittlung der KV. Über die Bestimmung der speziellen Merkmale eines Textes solle das Ziel, eine Systematisierung des Sprachmaterials, erreicht werden, meinte S. Fiß.

Ergebnisse ihrer im Rahmen der funktional-kommunikativen Sprachbeschreibung durchgeführten Forschungsarbeiten stellten die beiden folgenden Referentinnen vor. JAROSLAVA KARLIČKOVÁ aus Plzeň sprach über "Das Vergleichen in der deutschsprachigen Fachkommunikation". In der von ihr durchgeführten Ermittlung der allgemeinen (Gegenüberstellen/ in Beziehung setzen von Objekten, Gemeinsamkeiten/ Unterschiede, Bezugnahme auf die Vergleichsbasis) und speziellen Merkmale (Vergleichsobjekt/Vergleichsmaß, Identität/Gleichheit/Gleichwertigkeit, ...) sieht sie die Grundlage zur Ermittlung der sprachlichen Mittel des KV Vergleichen.

Um Textsorten schließlich ging es in dem Vortrag von MARTINA HINTZE (Karl-Marx-Stadt): "Zur Untersuchung von Fachtextsorten, dargestellt an der wissenschaftlichen Rezension". Der Vortrag ging insofern von einem interessanten Ausgangspunkt aus, als mit der wissenschaftlichen Rezension ein Spezialfall der Textsorte Rezension gewählt worden war. Die Referentin hatte das Problem noch differenziert, indem sie sich gefragt hatte, ob mit übereinstimmenden wesensbestimmenden Merkmalen in wissenschaftlichen Rezensionen verschiedener Fachgebiete zu rechnen sei und zu diesem Zweck die Hälfte der als Untersuchungsmaterial verwendeten 171 wissenschaftlichen Rezensionen aus der Technik, die Hälfte aus der DLZ genommen hatte.

Die Referentin hatte sodann als Aufgabe der Rezension umschrieben: (Fachliche) Erkenntnisse einem Leserkreis zu vermitteln, sachlich zu informieren, Einfluß zu nehmen. Methodisch überzeugend wurde sodann festgestellt, daß bei der Beschreibung der Textsorte zwischen obligatorischen und fakultativen Merkmalen unterschieden werden müsse. Die Referentin ermittelte sodann als dominante Kriterien 1. Bezug auf den Inhalt des besprochenen Werkes, 2. Stellungnahme. Als dominantes KV Für 1. wurde Referieren/Charakterisieren angesetzt, für 2. Beurteilen, wobei diese beiden KV im Text miteinander verbunden werden können, aber natürlich auch getrennt auftreten. Es folgte sodann eine differenzierte Darstellung der sprachlichen Mittel, mit denen die jeweiligen KV realisiert werden. So sehr dieses Verfahren im Bereich der Mikrostruktur überzeugte, so ließ es doch für die Makrostruktur u.a. die Frage offen, inwiefern die vorgelegten Ergebnisse für wissenschaftliche Rezensionen und inwieweit sie für Rezensionen überhaupt Gültigkeit besitzen. Eine die Textsorten in sich differenzierende Arbeit wird wohl in starkem Maße die mediale und die Makroebenen einbeziehen müssen, evtl. im Sinne von Bartha durch Systematisierung und Vergleich von KV (anstelle bloßer Deskription), evtl. mit Methoden, wie sie Ditmer vorgeschlagen hat. Den Anlaß zu allen diesen Fragen hat M. Hintzes Referat jedenfalls gegeben und dafür ist der Referentin zu danken, denn diese Fragen zu beantworten wird noch ein recht weiter Weg für die textual orientierte Linguistik sein.

Über "Aufgaben und Möglichkeiten der Fachsprachenforschung in der Datenverarbeitung" sprach WALTER VON HAHN (Hamburg). Der von v. Hahn benutzte Begriff der Datenverarbeitung (DV) umfaßt die folgenden drei Komplexe: 1. sprachliche Fragen bei fachlichen Computersystemen (z.b. natürlichsprachliche Bezeichner in Datenbankanfrage-Sprachen), 2. Computernutzung (z.B. Statistik-Programme) und 3. Computerverwendung (Simulation von Kommunikationsvorgängen). Zu den traditionellen Aufgaben der Computerlinguistik (CL) (phonetisch-phonologische Analyse; morphologische Segmentierung; Syntaxanalyse; Frage-Antwort-Systeme; IuD-Software für Abstracting, Summarizing, Schlawort- und Stichwort-Abstraktion usw.; lexikologisch-lexikographische Hilfsprogramme) kämen die folgenden neuen Aufgabenfelder einer fachlichen CL: Trennlexika, Spelling Corrector, Terminologischer Konsistenzchecker, Morphologischer Terminus-Generator und Automatische Übersetzung. Weitere Arbeitsfelder der Fachsprachenforschung sieht v. Hahn in der Entwicklung der DV zu einer Wissensverarbeitung und der Nutzung der sich daraus ergebenden "künstlichen Intelligenz". Um nicht von einer ingenieurmäßigen Software, vor allem aus Japan und den USA, überrollt zu werden, sollte sich die Fachsprachenforschung rechtzeitig mit diesen neuen Fragestellungen beschäftigen.

Die vier folgenden Vorträge beschäftigten sich mit lexikalischen Problemen von Fachsprache. ALFRED TARANTOWICZ aus Łodz sprach über "Alternationen in der Wortbildung der deutschen Sprache, dargestellt an der Fachsprache der Technik" und IRÉN GONDA PÁKOZDI aus Budapest referierte über "Metaphorische und metonymische Termini in der Fachsprache der Wirtschaftswissenschaften". Im Vortrag von ILDIKÓ MUNDT aus Budapest ging es um "Wortbildungsmodelle in der Fachsprache" und "Die Präposition im deutschsprachigen Fachtext" untersuchte ZENON WEIGT aus Łodz.

Der recht pragmatisch orientierte Titel des Referats von LOTHAR HUMS (Dresden): "Figurativ motivierte Termini - ein Beitrag zur Benennungsstandardisierung in der Fachsprache der Technik" verbarg eine grundlegende und gründliche theoretische Auseinandersetzung mit den sprachlichen Phänomenen methaphorischer Benennungen. Der Referent erklärte die methaphorische Benennung u.E. überzeugend aus der Tendenz der Versinnlichung von nicht mehr sinnlich Erfaßbarem in einer Zeit der zunehmenden Entsinnlichung. Sie besteht aus den Konstituenten Bildspender und Bedeutung. Nach Ansicht von Hums ist die methaphorische Benennung nicht weiter in Sememe aufspaltbar, eine Kritik, die einleuchtete. Es sei also nach einer neuen Beschreibungsmöglichkeit zu suchen. Hums stellte sodann ein Beschreibungsmodell vor, das auf hoher theoretischer Ebene angelegt, von einer "Nukleardetermination" ausging (einer metasprachlichen Bestimmungsform, die im Gegensatz zur Definition die relative Disparatheit zwischen Definiendum und Definiens verkörpert) und sich als anwendungsfähig erwies bis hin zur Beschreibung eines Benennungsvorganges.

In seinem Vortrag "Über das Verstehen von Termini beim Lesen von Fachtexten" ging GOTTHARD WILDEGANS (Berlin) auf verstehendes Hören und Lesen ein. Er berücksichtigte dabei auch Erkenntnisse aus Psychologie, Logik und Erkenntnistheorie und betonte, daß das Verstehen eines Textes sowohl Dekodieren als auch Konstruieren bedeutet.

Ähnliche Probleme wie Mundt behandelte auch SIEGFRIED HÜBNER aus Dresden in dem Beitrag "Adjektivische Wortbildungskonstruktionen im technischen Fachtext". Seiner Meinung nach sollen im fachbezogenen Fremdsprachenunterricht nur auflösbare und bedingt auflösbare Wortbildungen geübt werden.

Konkret auf die Situation des ausländischen Studierenden ausgerichtet war der Vortrag von JOCHEN STEIGER (Dresden) "Zum Problem der Textsorten bei der schreibsprachlichen Tätigkeit im Hochschulstudium". Die Grundlage für den Vortrag bildete

eine Untersuchung zu den wichtigsten schriftlichen Arbeitsformen ausländischer Studenten. Acht Sektionen waren zu diesem Zweck befragt worden. Aufgrund authentischer Arbeiten werden zunächst bestimmt: Vorlesungsmitschrift, Berichte, Protokolle, Forschungsbelege und Seminarvorträge. Sodann sollte versucht werden, eine Texttypologie nach KV zu erstellen, ein Ansatz von dem man gerne mehr gehört hätte, als der Vortrag dann selbst brachte. Läßt sich über KV eine Differenzierung zwischen den Textsorten Bericht und Protokoll vornehmen? Leider war über solche Probleme nichts zu erfahren.

Den Schlußvortrag endlich hielt CHRISTIAN BERGMANN aus Zwickau zu dem Thema: "Zur Variabilität und Stabilität in der fachsprachlichen Textsortenspezifik". Einleitend stellte der Referent fest, daß Sprache und mit ihr die Produkte sprachlicher Tätigkeit, die Texte, als gesellschaftliche Erscheinungen historischen Veränderungen unterworfen sind. Als Kommunikationsmittel seien sie stabil, als Erkenntnismedium variable. Das Verhältnis von Stabilität und Variabilität untersuchte Bergmann anhand der Textsorte 'Lexikonartikel'.

Der von dem Referenten gewählte Ansatz war insofern beachtenswert, als zwar von der gleichen Textsorte, aber von einem differierenden Rezipientenkreis ausgegangen wurde. Im allgemeinen nämlich gehen Untersuchungen von Textsorten davon aus, daß die gleiche Textsorte dem gleichen Rezipientenkreis zuzuordnen ist. Bergmann dagegen fragte nun, wie es um eine Textsorte beschaffen ist, wenn sie auf unterschiedliche Rezipienten zielt. Zu diesem Zweck wurden Artikel der Textsorte Lexikon mit übereinstimmender Thematik (Atom) aus einem Lexikon für Kinder, Jugendliche und Erwachsene miteinander verglichen. Es zeigte sich, daß bedingt durch die Zugehörigkeit zu der gleichen Textsorte Kommunikationssituation (zeitliche/räumliche Trennung der Partner), Funktion und Kommunikationsaufgabe (Wissenslücke schließen) sowie Funktionalstil (Sprache der Wissenschaft) in allen drei Texten gleich waren. Übereinstimmungen zeigten sich auch in den KV, bei denen Definition und Charakteristik dominierten. Varietäten fanden sich dagegen in den rezipientenbezogenen Teilen der Texte. Sie veränderten diese auf allen Ebenen. So ist in den Lexika für Kinder und Jugendliche ein Ankrüpfen an Bekanntes als Form der Verständniserleichterung zu erkennen, bei Definitionen ein Hinführen vom Einfachen zum Schwierigen, während in den Lexika für Erwachsene eine Reduzierung in den KV bei gleichzeitiger inhaltlicher Anreicherung des Textes zu erkennen war. An dieser Stelle wird gewiß noch im Detail weiterzuarbeiten sein, doch ist es Verdienst dieses Vortrages, die Anregungen und methodischen Voraussetzungen hierfür zur Verfügung gestellt zu haben. Den Veranstalten der Technischen Universität Karl-Marx-Stadt ist für das gelungene Kolloquium zu danken.

Die Beiträge werden demnächst in einem Sammelband im VEB Enzyklopädie Verlag Leipzig erscheinen.

Literatur

Buhlmann, Rosemarie und Fearns, Anneliese: Handbuch des Fachsprachenunterrichts. Unter besonderer Berücksichtigung naturwissenschaftlich-technischer Fachsprachen. Berlin/München: Langenscheidt, 1987.

Henne, Helmut und Rehbock, Helmut: Einführung in die Gesprächsanalyse. Berlin: Walter de Gruyter, 1982.

Schmidt, Wilhelm: Funktional-kommunikative Sprachbeschreibung. Theoretisch-methodische Grundlegung. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut 1981.

Schröder, Peter und Steger, Hugo (Hrsg.): Dialogforschung. Jahrbuch 1980 des Instituts für deutsche Sprache. Düsseldforf: Schwann, 1981.

KIRJAKATSAUS - BOOKS BRIEFLY

Anna Mauranen:

MONIVALINTACLOZE ENGLANNIN TEKSTINYMMÄRTÄMISEN MITTARINA

Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja N:o 27. Jyväskylä 1987. 138 s.

Monivalintacloze englannin tekstinymmärtämisen mittarina on tutkimus, jossa selvitetään, miten hyvin cloze-testit toimivat suurten joukkojen kielitaidon mittareina yliopistotasolla. Kirjoittaja analysoi Helsingin yliopiston kielikeskuksessa vuosina 1983-85 käytettyjen tasavälisten monivalintavaihtoehdoilla varustettujen cloze-testien (tekstistä poistetaan esim. joka 9. sana) suorittamisessa vaadittavia taitoja ja kehitti tulosten pohjalta uudentyyppisen, semanttisen clozen. Pääperiaatteet sen laatimisessa ovat merkityksen ymmärtämisen mittaaminen ja lauseen tai sitä laajemman kontekstin hyväksikäytön mittaaminen. Täten poistojen ja harhauttajien joukossa ei saisi olla pelkästään kieliopillisia sanoja, eikä esimerkiksi jonkin tietyn kieliopillisen rakenteen tuntemuksen perusteella pääteltävissä olevia osioita.

Anna Maurasen tutkimuksen tulokset näyttävät vahvistavan muuallakin tehdyt havainnot, että tasavälinen standardicloze on lähinnä yleiskielitaidon integratiivinen mittari, mutta pääasiassa vain suppean, mikrokontekstin tasolla. Hän havaitsi olevan mahdollista laatia semanttisia clozeja, ja sai selville, että ne

ovat validimpia luetun ymmärtämisen mittareita kuin standardiclozet. Semanttinen cloze, jossa on vähintään 35 osiota, näyttää olevan aivan tyydyttävä tilastollisilta ominaisuuksiltaan, vaikka yleensä ollaan suositeltu 50 poistoa. Mauranen havaitsi myös, että laajemman, makrokontekstin käyttöä vaativat osiot ovat vaikeampia kuin mikrokontekstiin perustuvat osiot.

Kirjoittajan työ perustuu hyvään cloze-testien taustateorian ja kielikeskusopetuksen käytännön tuntemukseen. Hän esittelee ensin kielikeskuksissa tapahtuvan testauksen erityispiirteitä ja käsityksiä vieraalla kielellä lukemisesta, ja keskittyy sitten clozen ominaisuuksien tarkasteluun. Suurin osa julkaisusta käsittelee testien kokeilua Helsingin yliopistossa ja tulosten ja osioiden analyysia käyttäen sisällön analyysia, korrelaationtutkimuksia ja osioanalyysejä.

Semanttisella clozella on Maurasen mukaan parempi sisällöllinen validiteetti kuin standardiclozella, sillä se vastaa paremmin tekstinymmärtämisen testaamisen tavoitteita kohdistumalla tekstin merkitykseen ja laajempiin kokonaisuuksiin. Testin laatiminen ei ole helpottunut, mutta se on tullut mielekkäämmäksi, kun yksittäisiä osioita voidaan muuttaa kajoamatta muihin. Pohjatekstin valintaan täytyy kiinnittää enemmän huomiota kuin standardiclozessa. Semanttinen cloze ei kuitenkaan sovi kriittistä ja tekstin itsenäistä käsittelyä vaativan lukemisen mittariksi. Tällaista mittaavat paremmin esimerkiksi lyhennelmät. Testi ei myöskään mittaa muunlaisia lukemistapoja (esim. skimming tai scanning).

Maurasen esitystapa on selkeää, ja hän yhdistää kokeiden sisällöllisen ja tilastollisen analyysin sortumatta vain toisen käyttöön. Käytetyt kokeet vaihtoehtoineen on liitetty julkaisuun, ja niitä onkin syytä tutkimusta lukiessa koko ajan käyttää hyväkseen, sillä semanttinen cloze on käsitteenä sen verran vaativa, että sen laatimisperiaatteet avautuvat lukijalle täysin vasta esimerkkejä tutkimalla. Julkaisun ulkoasussa, lähinnä sidonnassa, olisi jonkin verran toivomisen varaa; lähes olematon keskimarginaali haittaa hiukan lukemista. Sisällöltään tutkimus on mielenkiintoinen ja Suomessa uraauurtava yritys laajentaa kielikeskustestauksen testivalikoimaa.

Ari Huhta

Sirkka Laihiala-Kankainen:

INTENSIIVIMETODIT KIELTENOPETUKSESSA

Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja n:o 28. Jyväskylä 1987.

Sirkka Laihiala-Kankainen esittelee raportissa "Intensiivimetodit kieltenopetuksessa" Neuvostoliitossa kehiteltyjä intensiiviopetuksen muotoja ja niiden teoreettista taustaa.

Intensiivimetodeilla tarkoitetaan opetusmenetelmiä, jotka ovat saaneet virikkeita Lozanovin kehittämästä suggestopediasta. Intensiivisyys nimessä viittaa opetus-oppimisprosessin laadullisiin ominaispiirteisiin eikä esim. keskitetysti lyhyen ajanjakson puitteissa järjestettyyn opetukseen. Laihiala-Kankainen määrittelee intensiiviopetuksen metodiseksi järjestelmäksi, jossa pyritään opetuksen laadulliseen kehittämiseen käyttämällä hyväksi usean tieteenalan tutkimustuloksia. Intensiivimetodeja on sovellettu Neuvostoliitossa vieraiden kielten opetukseen 1970-luvulta lähtien.

Suggestopediassa opetuksen kehittämisen lähtökohtina ovat psykofysiologia ja psykoterapia. Sen suurena ansiona pidettiin Neuvostoliitossa oivallusta ei-tahdonalaisen muistin ja tiedottoman alueen hyväksikäytöstä oppimisprosessissa. Teoreettista taustaa pidettiin kuitenkin liian kapea-alaisena oman kielenopetuksen tarpeisiin ja sitä ryhdyttiin laajentamaan. Erityistä huomiota kiinnitettiin kielenopetuksen ja oppimisen psykologisiin, sosiaalipsykologisiin ja pedagogisiin perusteisiin. Suggestopediaa pidetään Neuvostoliitossa yhtenä intensiiviopetuksen muotona.

Intensiiviopetuksen teorian kehittämiseen ovat vaikuttaneet ennen kaikkea yleisen psykologian sekä persoonallisuus- ja sosiaalipsykologian teoriat, psykofysiologian perusteet sekä psykolingvistiikan uusimmat suuntaukset. Keskeisiä ovat kognitiivisten oppimisteorioiden suuntainen psykologinen toiminnan teoria (L. S. Vygotsky koulukuntineen) ja puhetoiminnan teoria (A. A. Leontiev), kollektiivin psykologinen teoria (A. V. Petrovsky) sekä pedagogisen viestinnän periaatteet.

Raportin ensimmäisessä luvussa kuvataan Lozanovin teorian peruslähtökohtia ja suggestopedisen kielenopetuksen periaatteita ja tarkastellaan lisäksi sen pohjalta syntyneitä suuntauksia eri maissa (s. 5-15). Toisessa luvussa käsitellään intensiiviopetuksen teoreettisia lähtökohtia (s. 19-53) ja viimeisessä luvussa esitellään menetelmän käytännön sovelluksia. Siinä esitellään mm. G. A. Kitajgorodskayan kehittämän "aktivointimenetelmän" nimellä tunnetun intensiivimenetelmän psykologisia ja metodisia periaatteita sekä opetusprosessin organisaatiota ja opetuksen eri

vaiheita. Metodin havainnollistamiseksi raportin loppuun on liitetty otteita venäjän kielen intensiivikurssista yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen opiskelijoille (Laihiala-Kankainen, Surmonina, Hakkarainen; Kielikeskusmateriaalia n:o 39).

Raportti on mielenkiintoista luettavaa jo senkin vuoksi, että sekä suggestopediasta että neuvostoliittolaisesta kielenopetuksesta on kirjoitettu melko vähän suomeksi. Lukijan kannalta mieluisaa on, että esittelystä vastaa kirjoittaja, joka on todella perehtynyt alueeseen. Intensiiviopetus on kommunikatiivista kielenopetusta eikä sen sisältämä näkemys kielestä ja kielen oppimisesta tunnu paljonkaan eroavan meillä vallalla olevista näkemyksistä. Erilaiseksi ja siksi erityisen kiinnostavaksi sen tekee eri tieteenalojen pohjalta luotu yhtenäinen teoria, johon perustuen esitetään myös konkreettisia käytännön sovellutuksia.

Tuija Nikko

Tapio Vaherva ja Jorma Ekola:

AIKUISTEN OPETTAMISEN TAITO

Helsinki, 1986, 176 s.

Aikuisten opettamisen taito on kirjoittajien mukaan tarkoitettu aikuiskasvattajan oppaaksi. Kirja muodostaa yhdessä kahden muun teoksen kanssa (Alanen: Johdatus aikuiskasvatukseen ja Hypen - Keskinen - Kinnunen - Niemi - Vauras: Aikuisen oppimisen psykologiset perusteet) radion aikuiskasvatussarjan oppimateriaalin, joka käsittelee aikuisten opettamisen periaatteita ja käytäntöä. Kirjaa voidaan kuitenkin hyvin käyttää itsenäisenä opetustieteellisenä viiteteoksena. Sen pääpaino on aikuisopetuksen tausta-ajatusten ja periaatteiden tarkastelussa, mutta se sisältää jonkin verran myös ohjeita käytännön opetustilanteiden ratkaisemiseksi.

Kumpikin kirjoittaja on tehnyt kirjaan itsenäisen osan. Ensimmäisessä osassa Tapio Vaherva tarkastelee erilaisia ihmistä, oppimista ja opettamista koskevia käsityksiä ja sanoo yrittävänsä saada lukijan pohtimaan omien didaktisten ratkaisujensa perusteita. Toisessa osassa Jorma Ekola painottaa enemmän normatiivisia opetusohjeita, mutta pohdiskelee hänkin ohjeiden taustalla olevia periaatteita. Tekijät myöntävät, että osien sisällöissä on runsaasti päällekkäisyyksiä, mutta tarkoituksena onkin antaa lukijoille kaksi toisistaan hiukan poikkeavaa näkökulmaa

aikuisopetukseen, johon ei olekaan yhtä ainoaa oikeaksi todistettua ratkaisuvaihtoehtoa. Kirjoittajien ratkaisu tuntuu onnistuneelta: vaikka päällekkäisyyksiä kieltämättä on, ne eivät häiritse, vaan kertaavat sopivasti esitettyjä asioita.

Ensimmäisessä osassa Tapio Vaherva luo ensin tarkastelunsa perustaksi käsityksen aikuisesta opettajana ja oppijana. Hän toteaa, ettei tutkimuksissa ole löydetty hyvän opettajan perusominaisuuksia; kiintoisimpina opettajan toiminnan arviointimenetelminä hän pitää malleja, joissa kouluttaja on itse aktiivisesti mukana arvioimassa omaa opetustaan. Kirjoittaja esittelee ne keskeiset valmiudet, joita aikuiskasvattajalta vaaditaan. Vaherva vertailee pedagogiikan ja andragogiikan (aikuiskasvatuksen) eroja ja toteaa, että aikuisella on oppijana runsas kokemusreservi hyödynnettävänään, hän on itseohjautuvampi ja saa virikkeen oppimiseensa todellisen elämän ongelmista. Sitten tekijä tarkastelee keskeisimpiä näkökulmia oppimiseen (behavioristista, humanista ja kognitivistista) ja sanoo, että kaikista voi soveltaa käyttökelpoisia periaatteita. Tavoitteena on pyrkimys mielekkääseen ja merkitykselliseen oppimiseen.

Seuraavaksi Vaherva esittelee, miten opetusta koskevat käsitykset ovat laajentuneet pelkkään oppisisältöön ja toteutukseen keskittymisestä ensin tavoitteiden ja tulosten, sitten tarpeiden, vaikutusten ja lopuksi opetusten ulkoisten puitteiden huomioonottamiseksi opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kirjoittaja selvittää oppimiskäsitysten vaikutuksen tähän kehitykseen ja esittelee myös tärkeimmät eri oppimiskäsityksille perustuvat opetusteoreettiset suuntaukset: opetusteknologisen lähestymistavan, orgaanisen koulutusnäkemyksen ja ns. kognitiivisen didaktiikan. Kuten oppimiskäsityksissäkin parhaaseen tulokseen päästäneen yhdistelemällä opetussuuntausten parhaita puolia tilanteisiin sopivasti.

Kirjoituksensa loppuosan Vaherva käyttää aikuisopetuksen eri vaiheiden tarkasteluun, mikä on hänen esityksensä käytäntöä lähinnä oleva osa. Opetuskokonaisuus koostuu koulutustarpeen arvioinnista, opetussuunnitelman laatimisesta, tavoitteiden asettelusta, oppimiskokemusten (sisällöt, tilanteet, muodot) suunnittelusta ja arvioinnista. Näkemys arvioinnista koko koulutuksessa eroaa virkistävällä tavalla perinteisestä oppijoiden oppisuoritusten ja keskinäisestä vertailusta. Arvioinnin halutaan olevan enemmän laadullista ja oppimisprosessiin keskittyvää: oppimistuotoksen "on synnyttävä opetuksen tarkoittamalla, johdonmukaisella ja rationaalisella tavalla, jonka oppija ymmärtää ja hyväksyy ja jota hän tietoisesti noudattaa". Myös opetus on otettava arvioinnin piiriin, ja tässä on oppijoilla oma roolinsa.

Kirjan toisessa osassa Jorma Ekola esittelee ensin didaktiikan eri osia ja suuntauksia taustalta löytyvine ihmis- ja oppimiskäsityksineen. Hän kartoittaa aikuisdidaktiikan omaleimaiset piirteet tehtäväalueitteittain (yleissivistys, ammatillinen tai yhteiskunnallinen koulutus ja harrastetavoitteinen koulutus).

Aluksi kirjoittaja kuvaa taitavan opettajan ominaisuuksia. Hän käsittelee pohjustukseksi taitavan toiminnan perusteita yleensä ja opetusta ohjaavan tiedon ominaisuuksia sekä sitten varsinaista opetustaitoa ja opettajan persoonallisuutta. Useissa kohdin annetaan tutkimuksiin perustuvia suosituksia. Seuraavaksi käsitellään opetusta ja sitä määräävät tekijöitä. Kirjoittaja tarkastelee oppimista yleensä ja aikuisopiskelijan ominaisuuksia erityisesti.

Toisen osan pääosa koostuu opetuksen suunnittelun kuvauksesta ja siihen liittyvistä ohjeista. Ekola käsittelee paljolti samoja asioita kuin Vaherva oman osansa viimeisessä luvussa, mutta toisesta näkökulmasta. Vaikka kirjoittajat toteavat, että kasvatustieteessä ja didaktiikassa ei voida esittää yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua, liikkuvat molemmat kirjoittajat paljolti samoilla linjoilla perusnäkemyksissään. Esimerkiksi arvioinnin osuudesta Ekolakin on sitä mieltä, että lopputuloksen toteavasta arvioinnista olisi päästävä oppimista edistävään arviointiin. Lopuksi Ekola ottaa erilleen toiminnan ja taitojen opetuksen ja tarkastelee niihin tarvittavia valmiuksia ja muita vaatimuksia.

Ulkoasultaan kirja on selkeä, mitä edesauttavat asioiden hahmottamista ja hakua helpottavat viitteet marginaalissa. Kaavioita on käytetty muutamissa kohdin havainnollistamaan asioiden välisiä yhteyksiä. Kirjan lopussa on kirjallisuusluettelo. Kaiken kaikkiaan kirja on positiivinen lukuelämys, joka panee lukijan ajattelemaan. Siinä on systemaattisesti, ja onnistuneesti, kytketty teoreettinen perustieto ja -näkemys käytännön toiminnan ohjeiksi, joista kaiken todennäköisyyden mukaan jokainen aikuiskouluttaja pystyy hyötymään oman opetuksensa suunnittelussa ja toteutuksessa.

Ari Huhta

TIEDOTUKSIA - INFORMATION

KORKEAKOULUJEN KIELIKESKUKSEN JULKAISUJA
Reports from the Language Centre for Finnish Universities

KORKEAKOULUJEN KIELIKESKUKSEN JULKAISUJA -SARJASSA ON ILMESTYNYT:

N:o 18 KIELTEN ALKEIS- JA JATKO-OPETUS KIELIKESKUKSISSA OPISKELIJOIDEN ARVIOIMANA
Markku Helin - Liisa Löfman

N:o 27 MONIVALINTACLOZE ENGLANNIN TEKSTINYMMÄRTÄMISEN MITTARINA
Anna Mauranen

N:o 28 INTENSIIVIMETODIT KIELTENOPETUKSESSA
Sirkka Laihiala-Kankainen

TULOSSA MYÖS

FINLANCE Vol. V 1986

FINLANCE

Volume V 1986 Edited by Hartmut Schröder

TEXT UND TEXTLINGUISTIK Gerhard Helbig

ZUM VERHÄLTNIS DER FACHTEXTSORTEN ZU DEN METHODISCHEN KATEGORIEN DER ZIELTÄTIGKEIT UND DER TEXTFUNKTION
Dagmar Blei

"FELDMÄßIGE" ANALYSE DER WERBUNGSSPRACHE
Riitta Korhonen-Kusch

ABTÖNUNGSPARTIKELN UND ÜBERSETZUNG: EIN ASPEKT IHRER VERWENDUNG IM DEUTSCHEN UND FINNISCHEN
Luise Liefländer-Koistinen

VERBEN IN DEUTSCHSPRACHIGEN FACHTEXTEN - INSBESONDERE DER GEBRAUCH INVARIANTER "ERSATZVERBEN" ALS GEGENSTAND EINER FACHBEZOGENEN DEUTSCHLEHRERAUSBILDUNG
Claus Köhler

ZUM VERHÄLTNIS VON ALLGEMEINSPRACHLICHEM UND FACHSPRACHLICHEM UNTERRICHT DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE
Hans-Georg Jank

NOMINALPHRASEN UND 'FACHSPRACHLICHKEIT' - ERGEBNISSE EINER FALLSTUDIE FINNISCHER UND DEUTSCHER FACHTEXTE Marja Järventausta & Hartmut Schröder

IST DAS SUBJEKT EIN TÄTER? SUBJEKTFORSCHUNG, KASUSTHEORIE UND FREMDSPRACHENUNTERRICHT
Marja Järventausta

FINLANCE

Volume VI 1987 Edited by Wolfgang Spiewok

AKTUELLE FRAGEN DER TEXTLINGUISTIK

Zu Komposition und Architektonik poetischer Texte
Wolfgang Spiewok

Die Bedeutung von Textstrukturen für die Sinnerschließung poetischer Texte Ulf-H. Bader & Eva Zimmermann

Sprachhandlungen als Konstituenten des Textsinns Christine Bock

Probleme der Textsortenklassifikation aus funktional-kommunikativer Sicht Karl-E. Sommerfeldt

Aspekte und Probleme einer funktional-kommunikativen Textlinguistik
Hansjürgen Pötschke

Zum textsortenspezifischen Zusammenwirken von lexischen und grammatischen Elementen - Überlegungen zu aktuellen Aufgaben einer funktional-kommunikativen Sprachbeschreibung (FKS)
Hans-J. Siebert

Der Text und die Widerspiegelungsfunktion der Sprache
Werner Westphal

Perspektiven fachsprachlicher Lehre und Forschung Herbert Barten

Semantische Beziehungen zwischen wissenschaftlichen Begriffen in wissensvermittelnden Texten Silke Jahr

Typologisch identische phraseologische Einheiten und phraseologische Scheinäquivalente Kaija Menger

Der Text und das Übersetzen Pauli Roinila

Kontrastive Textanalysen - Ein Projekt zur Erforschung des Zusammenhangs von Diskurs, Kultur, Paradigma und Sprache in argumentativen Fachtexten der Gesellschaftswissenschaften
Hartmut Schröder

Finlance Vol. VI 1987

Julkaisuja ja aikakauskirja FINLANCEa voi tilata Korkeakoulujen kielikeskuksen toimistosta puh. 941-292 881 tai osoitteella Jyväskylän yliopisto, Korkeakoulujen kielikeskus, Seminaarinkatu 15, 40100 Jyväskylä.

KORKEAKOULUJEN KIELIKESKUKSEN NAUHOITE-PALVELU TIEDOTTAA

Oppimateriaalin

Eija Hämäläinen:
VENÄJÄÄ AIKUISILLE
Alkeiskurssi kielikeskusopetukseen

tekstidialogit on äänitetty. Nauhoja voi tilata osoitteella Jyväskylän yliopisto, Korkeakoulujen kielikeskus/Nauhoitepalvelu, Seminaarinkatu 15, 40100 Jyväskylä.

15. Jahrestagung Deutsch als Fremdsprache

Universität Freiburg im Br. DAAD 11.—13. Juni 1987

DaF IN EUROPA

Grammatik — Landeskunde — Literatur

EMPIRISCHE ASPEKTE

Lernen — Lehren — Prüfen

ARBEITSTECHNIKEN

FORUM DaF

Veranstalter:
Arbeitskreis Deutsch als Fremdsprache beim DAAD

Tagungsbüro:
Arbeitsbereich Deutsch als Fremdsprache
Deutsches Seminar I
Universität Freiburg
Werthmannplatz 1
7800 Freiburg im Breisgau
Telefon (0761) 203 34 14
Mo.-Fr. 10—12 Uhr

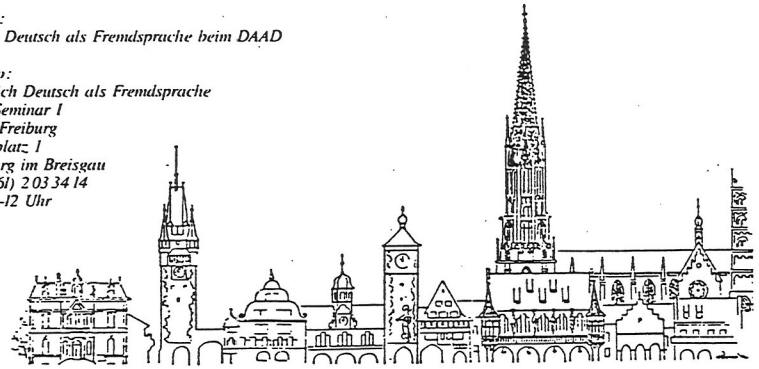

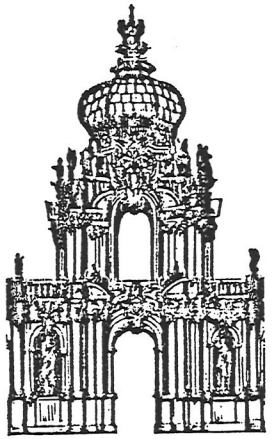

FORTBILDUNGS-SEMINAR

des

Instituts für Deutsche Fachsprache

für

finnische Fachsprachenlehrer

5. bis 12. September 1987

DEUTSCHE DEMOKRATISCHE REPUBLIK
TECHNISCHE UNIVERSITÄT DRESDEN

Wir erwarten Sie
als Teilnehmer des Seminars an unserer
Sektion Angewandte Sprachwissenschaft.

Für die Dauer des Aufenthaltes wohnen Sie
in einem Wohnheim
der Technischen Universität.
Das Empfangsbüro befindet sich im Wohnheim Hochschulstraße 48 (Dresden, 8010),
zu erreichen ab Hauptbahnhof mit den
Straßenbahnlinien 3, 5, 11, eine Station
in Richtung der Technischen Universität.

Wir wünschen Ihnen eine angenehme Reise
nach Dresden.

Dresden, im Februar 1987

Die Leitung des Seminars

FOLGE DER VERANSTALTUNGEN

Sonnabend, 5. September

Anreisetag

Sonntag, 6. September

9.00 Uhr Rundgang durch das historische und neue Dresden
Führung
Dr. phil. G. Klieme
Technische Universität Dresden

11.00 Uhr Besuch im Museum für Dresdner Frühromantik

nachmittags Ausflug nach Schloß und Park Pillnitz

Montag, 7. September

9.15 Uhr Raum 1 und 2, Neue Mensa Bergstraße

Offizielle Eröffnung des Seminars

Prof. Dr. phil. E. Baumann
Technische Universität Dresden

Fachübersetzung und Fachübersetzerausbildung

11.15 Uhr Doz. Dr. sc. C. Köhler
Technische Universität Dresden

Fachsprachliche Invarianten und Adressatenspezifik der Sprachausbildung

13.00 Uhr Mittagessen

15.00 Uhr Besuch im Deutschen Hygiene-Museum
oder (wahlweise)
im Verkehrsmuseum
oder
im Technischen Museum

18.30 Uhr Neue Mensa Bergstraße

Geselliges Beisammensein

Dienstag, 8. September

8.30 Uhr Raum 1 und 2, Neue Mensa Bergstraße

– Arbeitsgruppe 1

Dr. phil. Chr. Frey
Technische Universität Dresden

Textlinguistik und Textarbeit im Unterricht

– Arbeitsgruppe 2

Dr. paed. H.-J. Stummhöfer
Technische Universität Dresden

Verstehendes Hören von Fachtexten

10.45 Uhr Arbeitsgruppen 2 und 1

13.00 Uhr Mittagessen

15.00 Uhr Besuch der Gemäldegalerie Alte Meister
Führung
Doz. Dr. sc. B. Köhler
Technische Universität Dresden
(Sektion Philosophie und Kulturwissenschaften)
oder
Besuch des Grünen Gewölbes
der Staatlichen Kunstsammlungen Dresden

abends Theater/Konzert (entspr. dem Spielplan)

Mittwoch, 9. September

8.30 Uhr Exkursion
nach
Meißen (Porzellanmanufaktur und Burg)
Freiberg (Bergbaumuseum, Dom mit Silbermannorgel)
Rückkehr gegen 20.00 Uhr

Donnerstag, 10. September

8.30 Uhr Raum 1 und 2, Neue Mensa Bergstraße

Prof. Dr. sc. G. Neubert
Technische Universität Dresden

Aspekte der nominativen und syntaktischen Wortbildung in deutschen Fachtexten der Technik

9.45 Uhr Prof. Dr. sc. D. Blei
Pädagogische Hochschule Dresden

Aufgabenstellungen im Spannungsfeld von Ausgangstext und Zieltext

11.15 Uhr – Arbeitsgruppe 3

Dr. phil. J. Steiger
Technische Universität Dresden

Linguistisch-methodische Spezifik bei der Arbeit mit schriftsprachlichen wissenschaftlichen Texten

– Arbeitsgruppe 4

S. Hübner
Technische Universität Dresden

Wortbildungsübungen im fachsprachlichen Deutschunterricht als Mittel zur Wortschatzerweiterung

13.00 Uhr Mittagessen

14.00 Uhr Arbeitsgruppen 4 und 3

Freitag, 11. September

8.30 Uhr Raum 1 und 2, Neue Mensa Bergstraße

Prof. Dr. sc. M. Gerbert
Technische Universität Dresden

Funktionale Fremdsprachenausbildung

9.45 Uhr – Arbeitsgruppe 5

Dr. phil. J. Morbitzer
Technische Universität Dresden

Landeskunde in der fachbezogenen Deutschausbildung

– Arbeitsgruppe 6

Doz. Dr. sc. C. Köhler
Technische Universität Dresden

System- und kommunikationsbezogene Übungsgestaltung auf der Grundlage von Fachtexten

11.45 Uhr Arbeitsgruppen 6 und 5

13.30 Uhr Mittagessen

nachmittags Führung durch die Semper-Oper

abends Neue Mensa Bergstraße

Geselliges Beisammensein

Sonnabend, 12. September

Abreisetag

The British Council

Issues in ESP course design and methodology

Course 760

6 – 18 September 1987 Plymouth

Prospectus

Issues in ESP course design and methodology

From its origins some twenty years ago, the field of English for Specific Purposes is now well-established and is widely recognized as being a dynamic, influential development in second language teaching and learning. The last ten years, in particular, have seen an explosion in teaching materials, journals and journal articles, conferences and research publications. But TESP must guard itself against isolationist tendencies and must take account of developments in ELT in general, as well as continuing to pursue syllabus and course designs, methodologies and materials most appropriate to the diversity of specific situations in which it operates.

The overall aim of this course will therefore be to enable participants to examine recent developments within ESP itself and contributions to ESP from the wider field of second-language teaching and learning.

Issues to be explored will include the following:

the impact of communicative approaches on TESP: what effect *has* the "communicative revolution" had? Do current teaching materials lend themselves to such approaches? Or are our students "different"?

the role of technology: what recent developments have taken place in the use of video and computers in language learning and how can the ESP practitioner capitalize on these developments? In particular, how can the ESP practitioner make best use of video and computer software produced originally for *subject-specialist* purposes?

alternative approaches: in what ways can – for example – Community Language Learning, Suggestopaedia, The Silent Way, TPR inform mainstream ESP practice?

communicative testing: ESP should be fertile ground – is it? How can the classroom teacher be best helped to write and evaluate communicative tests?

in-service training: many TESP practitioners work overseas in situations without easy access to resources and up-to-the minute developments. In-country British Council-sponsored seminars are valuable in developing professional awareness and enthusiasm. But local/regional self-help is also necessary. How can ESP INSET programmes be instituted and maintained?

case studies in ESP course design: course participants will be invited to contribute from their own professional experience – both to 'live' contributions and to a poster session

evaluation: how can we professionally and economically best judge whether or not our ESP courses are doing the job intended? What are our criteria? What do we do with the results?

skills teaching: where do we stand today on the teaching of integrated and discrete skills in ESP?

self-access approaches: given the timetable complexities of many institutions and the shortage of time available for TESP, self-access centres are becoming increasingly popular. How are they organised? How can the ESP practitioner ensure that they make an effective contribution?

Participants will be asked to bring with them relevant papers and materials relating to these issues, arising from their own current professional experience, as input to the course.

The course will be based at the International Education Centre (INTEC), College of St Mark and St John, Plymouth. Participants will have access to the centre's EFL/ESP resource centre, as well as to the college library.

The Directors of Studies will be **Ray Williams** and **Alexander Urquhart,** of INTEC.

Other contributors are expected to include:

Rod Bolitho
Head of Language Centre, South Devon College
John Burke
Director, INTEC, College of St Mark and St John
Jon Coupland
Director, Centre for Information Technology in Education, College of St Mark and St John
John Higgins
Department of Education, University of Bristol
David Jolly
English Department, Exeter College
John Mann
The British Council
Keith Morrow
Bell Educational Trust
Sarah North
International Education Centre, College of St Mark and St John
Pauline Rea
School of Language Studies, Ealing College of Higher Education
Gill Sturtridge
Centre for Applied Language Studies, University of Reading

Qualifications of members
Applicants should be those who have a professional interest in the teaching of English for Specific Purposes – such as teachers, lecturers, teacher trainers or advisers. (The course is not intended as an introduction to TESP.)

Numbers
There are vacancies for 25 participants.

Fee
£840 residential only
(see note overleaf).

Location and accommodation
Participants will be accommodated in single study bedrooms on the campus of The College of St Mark and St John. 'Marjons' is one of Britain's oldest teacher education institutes, dating from 1840; it moved to Plymouth in 1973. The campus has a full range of recreational and leisure facilities, including a heated indoor swimming pool, squash, TV room, bar and restaurant. Plymouth is in the south-west of England – one of Britain's most popular tourist areas – and the moors, beaches and historic buildings of Devon and Cornwall are within easy reach.

Applications
Applicants are advised to apply before 6 May 1987.
in Helsinki by 20 -05- 1987
The British Council has been developing its successful programme of short specialist courses and seminars over the last 40 years as part of its role of encouraging scientific and cultural exchanges between Britain and other countries. Distinguished British specialists, many with world-wide reputations, are invited to direct these courses and are responsible for their professional content. The aim of each course is to enable a small selected number of academic and professional people to learn about recent developments related to their work both in Britain and abroad and to participate in international discussion at a high level.

General information

Applications
Application forms can be obtained from the Representative, the British Council, or other institution, at the address given below*. Applicants for the time being resident in Britain and candidates from the *United States of America and Switzerland* should apply to the Director, Courses Department, The British Council, 65 Davies Street, London W1Y 2AA. Telephone number 01-499 8011.

Proficiency in English
Members of the course must be proficient in English. They should be able to follow and take part in English conversation conducted at the normal rate. This is essential if they are to derive the maximum benefit from attendance.

Travel to and from Britain
Members must make their own travel arrangements to and from the course centre. Return reservations should be made if possible before members leave their own country, as it may be difficult to secure them while in Britain.

Accommodation
No provision is made for accommodation before or after the course. The British Council may be able to assist if sufficient notice is given but it cannot accept any financial obligation for reserving this accommodation.

Course fee
The advertised fee includes the cost of board and lodging, lectures and travel during the course. Course members are required to pay the full fee and no requests for reductions or refunds will be entertained.

Joining instructions
These will be issued from London through British Council Representatives giving directions for reaching the course centre, including postal address and telephone number of the centre and the latest time of arrival.

Duration of course
Members should assemble at the course centre on the afternoon of the first date shown and will be free to disperse after lunch on the last date, unless anything to the contrary appears in the joining instructions.

General information continued

Cancellation of course
The British Council reserves the right to cancel any course, without notice and without indemnity, subject to the return of any registration or enrolment fee already paid.

Applications should be made to

*

THE BRITISH COUNCIL
E. Esplanaadik. 22 A
S. Esplanadgat.
Helsinki 13 Helsingfors
Tel. 64 05 05

ENGLISH SUMMARY

Eija Ventola from the language centre of Helsinki University reports on her visit to the GDR to acquaint herself with the teaching and testing of LSP at the Herder Institute at the Karl Marx University of Leipzig. She describes both the teaching and tests administrered to foreign students who take a nine and a half months' intensive course in German to enable them to study at the university. She also describes a video class she visited at the Foreign Language Section at the Karl Marx University and how the further training of German teachers of foreign languages has been arranged there.

Raija Elsinen and Hilkka Stotesbury from the language centre of Joensuu University reports on an "Open House Day" arranged by the language centre on 20th March. The purpose of the event was to show what work is done at the language centre as it had become apparent that many members of the faculties and the administration knew nothing about it. It was also hoped that this way closer ties and cooperation could be established between the langauge centre and the faculties. The event was a success: some 100 visitors acquainted themselves with the teaching materials exhibition and discussed language teaching with the staff of the language centre.

Pertti Sirviö from the language centre of Helsinki University describes his visit to the international Didacta-87 exposition in Hannover last February. At the fair, 530 exhibitors from 20 countries displayed teaching materials and teaching aids. In addition to textbooks, publishers displayed language courses on cassette, programmes for microcomputers, slides and transparencies. The language laboratory seems to have retained its established status, but also microcomputer studios combined with language laboratories were introduced. Of all the teaching aids displayed, the most interesting innovation was the interactive video system and its applications, in particular the laser video disc. The exhibitors also displayed classroom furniture and introduced flexible ways of arranging furniture and audiovisual aids to make teaching easier and more effective.

Sabine Ylönen from the Language Centre for Finnish Universities and Dagmar Neuendorf from Oulu University report on the Third Colloquium on Language Didactics arranged 29. - 30.1.1987 by the Foreign Language Department of the Technical University of Karl-Marx-Stadt (GDR). The theme of the Colloquium was "German for professional purposes", and talks were given by participants from Poland, Hungary, the Soviet Union, Finland, the FRG and the GDR. Most of the talks centred around the so-called "functional-communicative description of language" developed by W. Schmidt, but also a wide range of other topics were dealt with: practice-oriented language teaching, text linguistics, and the use of the computer in linguistic research. The talks will be published by the VEB Enzyklopädie Verlag Leipzig.

SVENSK RESUMÉ

Eija Ventola från språkcentret vid Helsingfors universitet rapporterar om det besök hon gjorde i Östtyskland för att bekanta sig med undervisning och testning vid Herderinstitutet vid Karl Marx universitetet i Leipzig. Hon beskriver både den undervisning och de tester som ges utländska studerande vid en nio och en half månader lång intensivkurs i tyska som skall hjälpa dem klara av studierna vid universitetet. Hon beskriver också en videolektion hon närvar vid vid sektionen för främmande språk vid Karl Marx universitetet och hur fortbildningen av tyskspråkiga lärare i främmande språk har ordnats där.

Raija Elsinen och Hilkka Stotesbury från språkcentret vid Joensuu universitet rapporterar om den "öppna dörrarnas dag" som arrangerades vid språkcentret 20.3. Avsikten med evenemanget var att visa hur språkcentret arbetar, eftersom det visat sig att många av medlemmarna i fakulteterna och administrationen inte visste något om språkcentrets funktioner. Man hoppas också att på det här sättet få till stånd ett fastare samarbete med fakulteterna. Dagen var en succé: omkr. 100 gäster bekantade sig med läromedelsutställningen och diskuterade språkundervisningen med de anställda.

Pertti Sirviö från språkcentret vid Helsingfors universitet beskriver sitt besök vid det internationella Didakta-87 expot i Hannover i februari. 530 utställare från 20 länder ställde ut undervisningsmaterial och -hjälpmedel. Förutom läroböcker, visade förlagen språkkurser på kasett, program för mikrodatorer, dior och stordior. Språkstudion ser ut att ha bibehållit sin etablerade ställning, men kombinerade mikrodator- och språkstudior visades också. Av alla de hjälpmedel som fanns utställda var den intressantaste nyheten det interaktiva videosystemet och dess variationer, i synnerhet laser videoskivan. Utställarna visade också klassrumsmöbler och flexibla sätt att arrangera möbler och audio-visuella hjälpmedel för att underlätta och effektivera undervisningen.

Sabine Ylönen från Högskolornas språkcentral och Dagmar Neuendorff från Uleåborg universitet rapporterar om det tredje kollokviet i språkdidaktik som arrangerades av institutionen för främmande språk vid tekniska högskolan i Karl-Marx-Stadt i Östtyskland den 29.-30.1.1987. Temat var "tyska för yrkesändamål" och föreläsningar hölls av deltagare från Polen, Ungern, Sovjetunionen, Finland samt Öst- och Västtyskland. De flesta av föreläsningarna behandlade den sk "funktionella-kommunikativa språkbeskrivningen" som utvecklats av W. Schmidt, men också ett stort antal andra ämnen behandlades, t ex praktiskt orienterad språkundervisning, textlingvistik och användningen av dator i lingvistisk forskning. Föreläsningarna kommer att publiceras av VEB Enzyklopädie Verlag Leipzig.

KORKEAKOULUJEN KIELIKESKUKSEN JOHTOKUNTA 1.1.1986 - 31.12.1987

Varsinaiset jäsenet	Varajäsenet
Lehtori Mirja Attila Helsingin yliopiston kielikeskus	Johtaja Marja Bendel Tampereen teknillisen korkeakoulun kielikeskus
Lehtori Helinä Koivisto Tampereen yliopiston kielikeskus	Assistentti Liisa Aaltonen Turun yliopiston kielikeskus
Prof. Christer Laurén Vaasan korkeakoulu Ruotsin kielen laitos	Språktjänstens föreståndare Hans Nordström Åbo Akademis Språktjänst
Prof. Jaakko Lehtonen Jyväskylän yliopisto Viestintätieteiden laitos	Dosentti Matti Leiwo Jyväskylän yliopisto Viestintätieteiden laitos
Johtaja Pirkko Lehtinen Oulun yliopiston kielikeskus	Johtaja Hilkka Stotesbury Joensuun yliopiston kielikeskus
Yritarkastaja Leena Pirilä Opetusministeriö	Suunnittelija Leena Luhtanen Opetusministeriö
Prof. Kari Sajavaara Jyväskylän yliopisto Englannin kielen laitos	Apul.prof. Tapio Vaherva Jyväskylän yliopisto Kasvatustieteen laitos
Tutkija Sinikka Koponen Korkeakoulujen kielikeskus	Tutkija Eva May Korkeakoulujen kielikeskus
Johtaja Liisa Löfman Korkeakoulujen kielikeskus	